

Наше Власотинце

Број 12, октобар 2024. године - Часопис власотиначке библиотеке

ТРЊЕ КОЈЕ ИМ ЈЕ БИЛО
СУЂЕНО ПРОЦВЕТАЛО ЈЕ

Страна 16-19.

ИНТЕРВЈУ - Радивоје Б. Прикић

ВЛАСОТИНЦЕ ИМА ТАКВУ
ИСТОРИЈУ ДА СМО НА
ЊУ С ПРАВОМ ПОНОСНИ

Страна 12-13.

ТЕМА БРОЈА

КАКО ЈЕ ВЛАСОТИНЦЕ ДОБИЛО ИМЕ

Страна 14-15.

ИСТРАЖУЈЕМО

СТИХОВИ У МИСТРИЈИ

Страна 6-7.

ДА СЕ НЕ ЗАБОРАВИ

ИДЕЈУ ЗА ГРАДЊУ ЖЕЛЕЗНИЦЕ КРОЗ
ВЛАСОТИНЦЕ ДАО ЈЕ КРАЉ МИЛАН

Страна 5.

ПОДСЕЋАЊА

Страна 20-21.

ОМЛАДИНСКИ АКТИВИЗАМ У ПОСЛЕРАТНОМ ВЛАСОТИНЦУ

ПОДВУЧЕНО

Страна 26-27.

РАЗВОЈ ЖЕНСКОГ СПОРТА У ВЛАСОТИНЦУ

БРИНЕМО СВОЈУ БРИГУ

У време када „сви знају све“, када пре брину туђу а не своју бригу, када радије решавају државне него своје проблеме, редакција „Нашег Власотинца“ је наклоњена другачијем односу и разумевању. Наиме, наша је намера да прво упознамо себе, своју прошлост и узроке онога што данас јесмо и имамо, да прихватимо и разумемо своје намере и жеље, да из заборава вратимо људе и догађаје који заслужују пажњу и поштовање, да учимо на примерима својих претходника. Да све то поставимо на темеље које смо наследили, и на којима требамо да јачамо грађевине својих личности, локалне заједнице, државе или било које друге, а којима припадамо.

Зато је концепција часописа окренута ка откривању онога што је било, ка бољем упознавању своје прошлости, превасходно онога што се односи на локалну заједницу. Из те наше тежње, из прилога које објављујемо, свако нека извлачи закључке према своме схватању и нахођењу, нека види зашто је нешто баш тако било, а не да „мути мозак“ тиме шта би било да је било... Верујемо да само тако можемо допринети, макар и мало, да се заједничко, опште, више заволи, да му се јаче приклони и да му се више да. Својим понашањем, радом и делима, можемо свет у којем живимо учинити бољим и бити пример неким будућим нараштајима за њихово узорније понашање и поштеније одношење према своме.

Ако ћемо својим напорима да уредимо „Наше Власотинце“ према напред наведеним назорима, а да ће неки макар да размисле о написаном, сматраћемо да смо свој посао ваљано одрадили. Јер, Власотинце то смо ми, и оно ће бити онакво каквим га ми сами учинимо.

СПОМЕНИК У ЦЕНТРУ

Спомен-чесма на Тргу ослобођења један је од четири објекта заштићених као споменик културе у Власотинцу. Званично је назива „Споменик палим борцима за слободу и уједињење у националним покретима и ратовима од 1809. до 1918. године“, како и пише на његовим плочама, смештеним на све четири стране, непосредно изнад чесми. Парк у чијем се средишту налази споменик место је одмора и предаха за све који су се, посебно у време летњих врућина, ужелели хлада; онима који су дошли да позавршавају неку своју обавезу у некој од установа и служби смештених у околним зградама; онима који, залудни, седе на шипкама ограда око споменика и, слободни, кибицују пролазнике. Ту се увече, у време корзоа, деца играју, родитељи воде свакодневне разговоре, они који треба да се сретну сачекују се, крај њега се заказују састанци, одатле се полази у ноћно дружење.

Рекли бисмо омиљено место за састанке и окупљања, многи случајни пролазници или намерници не пропуштају да направе селфије, као потврде својих боравака у Власотинцу. Радо се сликају и сами Власотинчани, да покажу и похвале се изузетним монументном, достојним повода којег симболизује. За важније општинске и државне празнике делегације општинских и борачких организација крај њега полагају цвеће и држе пригодне говоре, одајући на тај начин поштовање својим славним прецима, херојима одбране и патриотизма.

ИЗРАЗ ПОШТОВАЊА БРАНИОЦИМА ОТАЏБИНЕ

На месту где је данас споменик ослободиоцима некада је била пијаца. О томе у другом броју Власотиначког зборника, Бранко Димић пише: „Где је данашњи парк, скоро на истој површини, био је пијац, све до 1954. године. Подизањем меморијалног споменика смањена је површина за пијац, а временом се указала потреба да се пијац измести. Нови пијац лоциран је поред леве обале Власине, између горњег и доњег моста“ (стр. 243). У истом тексту, на страни 244, он каже: „После Првог светског рата, преживели борци, средски лекар Радул Велашевић (који је нешто касније био на челу Одбора за подизање споменика) и учитељ Јован Јовић

Таћин, дошли су на идеју да се подигне споменик палим борцима за слободу и уједињење у минулим ратовима. Да се живи одуже онима који несебично дадоше животе за тако свету ствар, за слободу српског народа... Средства за меморијални споменик прикупљена су добровољним прилозима грађана и године 1931. почела је његова изградња. Она је поверена врсном црнотравском предузимачу Миладину Ђорђевићу, који је виђенијим Власотиначанима градио породичне зграде...“

Нешто детаљније о идеји за изградњу и првобитном плану изгледа пише Саша Станковић, на порталу Југ-медија, објављено 7. 9. 2024. године. „У годинама између два светска рата сазрела је потреба да се Власотинчани адекватним обележјем одуже храбрим прецима за преко сто година кравае борбе са туђином. Соколско друштво у Власотинцу, на челу са др Радулом Велашевићем, било је главно да се ова идеја реализује. У 'Лесковачком гласнику' бр. 33 из 1930. пише да је Одбор за подизање спомен-чесме формиран одмах после Великог рата и дат је опис како би требало а изгледа споменик.

'Споменик је, главним делом, у виду обелиска, на врху са орлом раширених крила. На четири стране споменика исписани су датуми најважнијих бојева од 1876. до 1918. године, у којима су страдали многи грађани Власотиначког среза и Власотинца. Имена свију изгинулих биће исписана у нарочитој Спомен-књизи која ће се чувати у удубљењу у самом споменику'. Две године касније у центру Власотинца је подигнут споменик погинулима од Првог српског устанка до Првог светског рата...“

Споменик је откривен 18. 9. 1932. године али његов изглед одудара од првобитне замисли Одбора за његову изградњу. Даница Валчић, историчарка ументости, у својој књизи „Градитељско наслеђе Власотинца“ о томе пише: „Споменик је у облику обелиска чије је стабло срасло са базом. Обелиск је монолитна академска композиција која се при врху сужава, а врх завршава вишесегментном капом, расчлањеном малим лучним нишама. Облик капе је већ виђено решење на утилитарним грађевинама у националном стилу, као што су чесме, капије, спомен-обележја. Пројекат власотиначког споменика чува се у Архиву Југославије, у збирци планова архитектонског одељења Министарства грађевина, а потписао га је Николај Краснов 17. јануара 1931. године. База споменика има испусте за воду у облику лављих глава и шкољке за одвод воде. Складна композиција споменика обогаћена је плитком декоративном пластиком симболичког и хералдичког значаја, коју је радио локални каменорезац Светозар Јанковић зв. Желеце.

Упадљиво је да је споменик дело вештог академичара, иако поседује 'романтичарско надахнуће'. Статична композиција плени својим достојанством и уздржаном, чиме испуњава своју свечану меморијалну функцију. По својој виткој силуети и једноставности маса и лакоћи власотиначки обелиск спада у репрезентативније српске меморијалне грађевине међуратног периода.“ (Стр. 90/91)

ДАН КАДА СУ ОТКРИВЕНА ТРИ СИМБОЛА ВЛАСОТИНЦА

Тај дан, 18. 9. 1932. године вредан је вечног памћења, јер је тога дана, поред Споменика ослободиоцима освећен и подрум Винарске за друге и соколска застава.

ФОТОГРАФИЈА ГОВОРИ

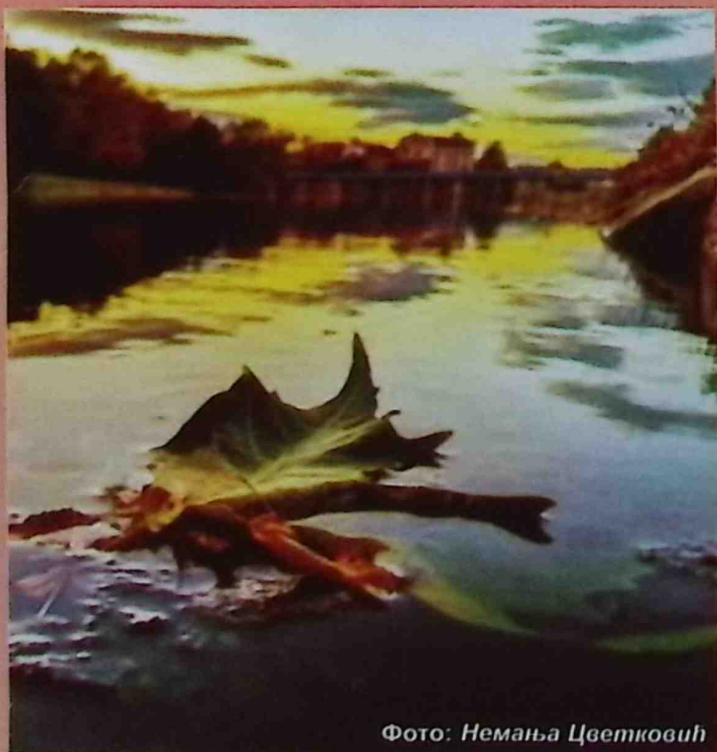

Фото: Немања Цветковић

Стиже јесен

Атмосферу са свечности откривања, у поменутом прилогу преноси Саша Станковић, према наводима из Лесковачког гласника број 25 из 1932 године: „18. септембар 1932. био је дан када су се десила чак три значајна догађаја за Власотинце: освећење поменутог споменика, соколске заставе и подрума Виноградарске задруге. То је било најмасовније окупљање грађана Власотинца у међуратном периоду. Дошло је много људи са свих страна, а међу њима епископ нишки Доситеј, краљев изасланик и генерал Јосиф Костић, министар Никола Узуновић...

Чину освећења споменика присуствовала је Олга Илић, супруга индустријалца Владе Илића, која је дошла из Београда да ода пошту настрадалим прецима свог супруга и да као кума дарује соколску заставу Соколском друштву у Власотинцу. На служби за настрадале у цркви била је и Владина мајка Костадина, стара Мумџика, која је тада имала преко 90 година. Њеног су оца Јована, стричеве Ђоку и Стојана својевремено убили Турци, а сина Благоја Бугари у Првом светском рату.

Учествовала су на манифестацији бројна власотиначка, лесковачка и нишка друштва: певачка друштва Његош, Братство и Бранко, соколски музичари из Лесковца, нишки војни музичари...

Детаљнији опис припреме „свечаности“ и саму ту „велику свечаност“ преносимо из књиге „Власотинце у листу Вардар (1932 - 1936)“: „У присуству многобројног света из свих крајева наше државе, 18. септембра ове године осветиће се Споменик изгинулим и помрлим борцима среза власотиначког, који су пали у ратовима за ослобођење и уједињење. Да би тај свети дан био што свечанији, овдашња културна и хумана друштва припремају величанствен дочек представницима власти и другим многобројним гостима.

Власотиначани су свесни величине тога дана, па се спремају да учине све што могу за прославу и дочек, да би на тај начин дали видног знака захвалности сенима неустрашивих и не-умрлих бораца. Откривајући споменик, у чијој су спомен књизи уписана имена свих умрлих и изгинулих ратника, они им се одужују за њихово неуморно страдање, за њихове животе, које су они тако херојски ставили на услугу интересима отаџбине.

Овдашње Соколско друштво, верно својим соколским традицијама и идејама, спрема се да поносно стане пред Споменик и ода почаст и захвалности онима који ту почивају. Свој најсветлији и највиднији дан дочекаће 18. септембра, када ће добити заставу која ће их под своје окриље држати и окупљати. Велики и племенити дародавац ове заставе је г-ђа Олга, супруга г. Владе Илића, познатог индустријалца из Београда. Ово је други велики и племенити гест г-ђе и г. Илића, који своје родно место задужују богатим поклонима. Ова свечаност која ће се обавити у Власотинцима, превазићи ће све досадашње свечаности у овом месту.

Одбор за прославу тражио је за учеснике свечаности велике возне повластице, а за чиновништво отсуство.“ (Стр. 18)

А када је свечаност откривања и освећења обављена лист Вардар је писао и о томе. Овде наводимо тај прилог у целости, а према књизи „Власотинце у листу Вардар (1932-1936)“:

„У Власотинцима су 18. о.м. одржане велике свечаности, које су искупиле масу света из околних вароши и села. На врло свечан начин тога дана освећена је Спомен-чесма, Соколска застава и Задружни подрум. Овим свечаностима присуствовали су: изасланик Њ.В. Краља, армијски генерал госп. Јосиф Костић, владика

нишки г. Доситеј, г. Никола Узуновић, бивши министар - претседник, г-ђа Олга и г. Влада Илић, индустријалац из Београда, г. Тодор Тонић, народни посланик итд. Осим тога, на свечаностима су биле заступљене разне корпорације из Лесковца, Ниша, Сурдулице и Влад. Хана.

У власотиначкој цркви одржана је служба божја, коју је уз асистенцију једанаест свештеника вршио прота. Нићифор. По завршеној служби, епископ г. Доситеј одржао је један диван говор. После богослужења формирана је поворка, која се кренула ка споменику, где је одржан помен палима за ослобођење и уједињење. Уз асистенцију тринаест свештеника епископ г. Доситеј извршио је освећење споменика. Споменик је открио изасланик Њ. В. Краља армијски генерал г. Јосиф Костић, одржавши том приликом један говор, који је дубоко узбудио све присутне.

Пошто је извршено и освећење соколске заставе, коју је даривао г. Влада Илић, индустријалац из Београда, образована је поворка, која је кренула ка Задругарском подруму, који је такође на свечан начин освећен. Увече је у сали Народног дома приређена Соколска академија, која је била одлично посећена.“ (Стр. 20)

НИКОЛАЈ КРАСНОВ ИЛИ ПЕТАР Ј. ПОПОВИЋ

До скоро смо се хвалили да је Споменик ослободиоцима пројектовао Николај Краснов, руски царски архитекта, аутор многих јавних зграда у престоници. Међутим, недавно изашла студија Завда за заштину споменика културе из Ниша „Студија заштите градитељског наслеђа Власотинца - Заштита и очување старе шаршије“ открива нове, до сада непознате детаље везане за пројектовање и градњу споменика, симбола Власотинца. О томе се у поменутој студији наводи: „Дуго се сматрало да је Спомен-чесма родољубима палим у ослободилачким ратовима од 1809. до 1918. године у Власотинцу дело познатог архитекта руског порекла Николаја Краснова. На то је упућивао познати архивски пројекат израђен 1931. године, са његовим потписом. Иако се пројекат у многоме разликовао од изведеног стања чесме, није било јасно да ли су се промене дешавале током извођења радова. Иако је историчарка уметности Зорица Шипка Ергелешев још 1980. године навела да је Поповић, заједно са архитектом Ђокићем, урадио скицу спомен-обележја у Власотинцу, проф. др Александар Кадијевић је, на основу поменутог архивског пројекта, извршио атрибутирање (приписао) овог дела руском архитекти Николају Краснову. Остали историографи, који су се бавили овом темом, прихватили су ово мишљење. Међутим, с обзиром на то да су разлике између пројекта Николаја Краснова и изведене верзије споменика очигледне, поново се преиспитао став о Красновљевом ауторству“.

Детаљније се овом тематиком бавила Данијела М. Милошевић у оквиру своје докторске дисертације 'Архитекта Петар Ј. Поповић (1873-1945)', коју је одбранила 2019. године на Филозофском факултету Универзитета у Београду. Она је дошла до података да је за споменик израђено неколико скица и најмање два пројекта. Прву скицу нацртао је Петар Поповић новембра 1929. године, која је суштински најсличнија изведеном објекту, од кога се разликује само у размерама појединих елемената (висина обелиска, ширина истурених 'посуда' за одвод воде) и декоративној пластици (недостају стилизовани штитови на обелиску као и плоче са натписом). Скица архитекта Војислава Ђокића,

са спомеником постављеним на степенастом постолу, састоји се из високе четвртасте базе која се наставља у витак осмострани стуб, на чијем врху је замишљен орао раширених крила. Спајањем Поповићевог и Ђокићевог предлога настао је још један предлог за овај споменик. Осим наведених скица, доступна су још два пројекта урађена за Спомен-чесму палима за отаџбину у Власотинцу. Први је дело архитекте Петра Поповића, израђен јануара 1930. године, који је и реализован. Други пројекат је дело архитекте Николаја Краснова из јануара 1931. године“.

КАКО БИЛО ТАКО И ОСТАЛО

Свака чесма, била она у функцији споменика или не, требала би да има воду. Али наша „четири лава“ (тј. стилизоване фигуре лављих глава из чијих устију вире цеви из које би требало да тече вода), одавно су пресушила и воде у њима нема. Додуше, има нас који памтимо да је у некима од њих, понекад, цурила вода, али су корита споменика више служила за бацање отпада него за освежавање (то је већ друга прича, она о непоштовању потомака према жртвама предака). У поменутој студији Завода за заштиту споменика културе Ниш, о томе се каже: „На Спомен-чесми на Тргу ослобођења у више наврата су спроведене интервенције на обнову, санацији и другим конзерваторско-реставраторским радовима. Последњи такви радови реализовани су почетком 21. века, а изводила их је Уметничка радионица 'Стаменковић'...“

Инсталације водовода и канализације нису исправне и вода не отиче кроз канализацију, чиме се ствара лоша слика. Спомен-чесма је ишарана графитима и оптерећена биолошким деградацијама и другим запрљањима. Потребно је предвидети адекватне неинвазивне методе и третмане биолошких деградација и чишћења споменика. Делови декоративних елемената споменика су окрњени или отпали и неопходно је спровести њихову реставрацију...“

Шта рећи о овоме, него – наша посла. Овде нећемо ламентирати над судбином народа којем је суђено да му се историја понавља, јер је не поштује и олако заборавља своје важне људе, догађаје и датуме. Можда је примереније, као опомену нама самим – што смо такви, да овде наведемо део текста из путописа знаменитог српског књижевника Григорија Божовића, који је 1933. године пролазио Власотинцем:

„Али, на власотиначком тргу, испред једне дивне палате, у стилу солунских вила покрај мора, видех споменик-чесму подигнуту изгинулима за ослобођење и уједињење. Сасвим пристојан за Власотинце споменик. Но, сува чесма. Општинска управа довела у трговиште воду, али на неколико корака од споменика подигла другу, бетонску чесмицу, за три лакта у висину, само да не би шибали млазеви кроз луле високога споменика!

- Сегашен свет! - рекли би стари Власотинчани који нису знали за ситне страначке пакости и који се, поред данашњих брига за хлебач, не би нимало радовали што се сељаков глас у тој околини бездушно купује за полић и паклић, да би чесме – споменици из пркоса биле сухе и да би се много још штошта незгодног видело по сеоским општинама...“ (Григорије Божовић, Путописи, страна 521)

Било како било, споменик ослободиоцима у центру вароши остаје и даље омиљено окупљалиште, место саборовања, друговања, присећања и одавања поште.

Много је занимљивих, а неиспричаних прича о Власотинцу и Власотинчанима. Задатак "Нашег Власотинца" је да их открива и публикује. Ево једне такве приче, коју су наши сарадници сазнали случајно, али онда се потрудили да открију што више података везаних за њу и за личност на коју се односи.

ВЛАСОТИНАЧКИ КАПЛАР ПРОТИВ НЕМАЧКОГ БАРОНА

Два од десет херојских подухвата отпора немачкој армији у Априлском рату 1941. године дела су Власотинчана, Уроша Црниловића и Властимира Белића. О делу Црниловића писали смо у више наврата, а овде откривамо до сада нам непознатог, на нашу срамоту, Властимира Белића и његов пример истинског јунаштва и родољубља.

Шестог априла 1941. године у рану зору почео је напад Сила Осовине на Краљевину Југославију. Краткотрајни рат који је трајао до 17. априла у историографији је познат под именом Априлски рат. И поред велике војне силе агресора, издаје од стране несрпских елемената, дефетизма, лоше опремљености војске и дезорганизиције, један број припадника југословенске краљевске војске је својим херојским подвизима показао како се брани отаџбина.

Занимљиво је да су актери - хероји 2 од 10 највећих и најзанимљивијих подвига наши Власотинчани. И то на различитим локацијама и у две различите ратне ситуације.

Познат је херојски чин потпуковника Уроша Црниловића приликом одбране Крагујевца. Међутим готово је непознато дело каплара Властимира Белића. Реч је о готово филмској причи. У рану зору тог 6. априла 1941. године око 230 непријатељских бомбардера и 120 лова-

ВЛАСТИМИР ВЛАСТА БЕЛИЋ

Рођени је Власотинчанин, био је један од најстаријих и најискуснијих угоститељских радника у Предејану. И конобар и врстан ђеваџија, радио је после Другог рата по предејанским кафанама и један и други посао. Овај други посебно успешно. Каријеру је завршио у мотелу као ђеваџија. У том послу за њега није било тајни. Он се, у ствари, спремао за трговца, али околности су га одвеле у угоститељство.

Вредно је забележити и један посебан догађај чији је актер био Белић. Као припадник једне чете противавионске одбране, био је за митраљезом на нишком аеродрому да штити слетање наших авиона који су се дислоцирали са аеродрома у Борову. Неки од авиона су 8. априла 1941. године већ слетели на аеродром, а други су очекивани када су налетела три немачка „месершмита“, митраљирајући слетно-полетне стазе. Није било команде да се одговори на напад, али је каплар Власта Белић самоиницијативно распалио по њима, при чему је пробушио резервоар за гориво једног од њих. Авион се запалио и пао у рејон Запања, где су сељаци ухватили пилота, немачког капетана Херберта Илефелда, који је искочио падобраном из авиона.

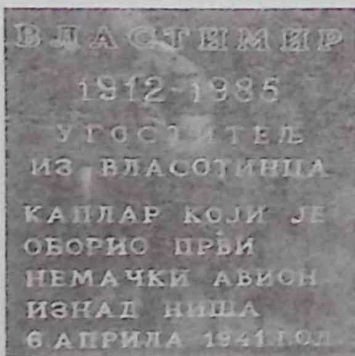
Када су немачког капетана привели у команду Пете армије у Нишу, овај је арогантно изјавио како је без последица учествовао у многим борбеним акцијама у шпанском грађанском рату, у Француској и Италији и да је оборио стотину непријатељских авиона, па је тражио да види тог стрелца који је успео њега да обори. Белића су довели, а арогантни немачки капетан се на њега љутио, поред осталог, рекавши да је он други пилот у ескадри и да је ово обарање скандал, на шта му је Белић на српском узвратио: „Ја сам други стрелац у мом пуку.“ Илефелд се жив вратио у Немачку, у свој родни Вениген код Хановера, где је природном смрћу умро 1995. године, а његов победник Белић десет година раније у свом Предејану. Помен на тај догађај данас стоји на споменику подигнутом Влади Белићу на Предејанском гробљу.

Преузето из књиге „Предејане варош на царском друму“ аутора Миомира Миленковића, стр. 449 и 450.

се спасио падобраном. Пилота су пребили сељаци и вероватно би га убили да га нису спасили жандарми. Заробљеник је под пратњом спроведен у команду Пете армије у Нишу. Приликом ислеђивања утврђено је да пред собом имају „велику зверку“. Ни мање ни више него познатог немачког нацистичког летачког аса Херберта Илефелда (Herbert Ihlefeld) који је харао изнад Шпаније, Британије, Француске и имао до тада 40 признатих ваздушних победа. Арогантан Померанац, пруски аристократа је протествовао када су му на његов захтев показали особу која га је оборила. Заробљеник је неко време држан у притвору, а затим су га приликом напуштања Ниша наше снаге у повлачењу ка Косову повела са собом. Заробљеник је међутим имао срећу. Ослободили су га припадници немачке 5. оклопне дивизије код Куршумлије. До краја рата биће још 7 пута обаран, а успеће да оствари укупно око 130 ваздушних победа.

Каплар Властимир Белић

Епитаф са споменика

ца извршило је напад на нашу земљу. У 6.00 часова јављено је да је наша противавионска одбрана изнад Ниша оборила први непријатељски авион - најмодернији немачки ловац Месершмит 109 Е-7.

Авион је оборио каплар Властимир Белић из Власотинца малокалибарским митраљезом Дарн, калибра 7,69 мм, скинутим са авиона Бреге 19. Авион се срушио 35 км југоисточно од Ниша изнад Запања, а пилот

Херберт Илефелд

После обарања авиона

Властимир Белић ће се после рата преселити у Предејане. Радиће као роштиљџија на Мотелу Предејане. Док би окретао ђевапе на скари често би причао о свом подвигу из Априлског рата. Многи му нису веровали...

Преминуо је 1985. године и сахрањен је на предејанском гробљу.

Драган Д. Видосављевић и Зоран Стојичић

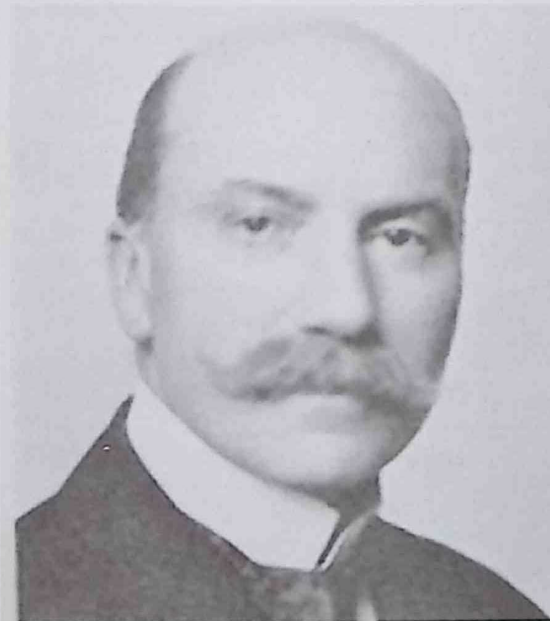
УКРАТКО

ВЛАСОТИНЦЕ НА ИСТРАЖИВАЧКОЈ МАПИ НОРВЕШКОГ ЛИНГВИСТЕ ОЛАФА БРОКА

Драган Д. Видосављевић

Крајем 19. века Царска академија наука у Бечу поверава важан задатак норвешком филологу и фонетичару Олафу Броку (Olaf Broch) да истражује народне говоре југа Краљевине Србије. Сам Брок одабере подручја јужно и источно од Ниша, према бугарској граници, тако да се

Олаф Брок (Olaf Broch)

на његовој истраживачкој мапи нашло и Власотинце и власотиначки крај са Црном Травом. Његови казивачи - сарадници старији су и млађи говорници, трговци, општински писари, бунарџије, учитељи, професори, ђаци. Истраживања спроводи од 1899. до 1902. године, а резултате објављује 1903. године у Бечу, у делу Die Dialekte des südlichsten Serbiens (Wien, 1903), Дијалекти „најјужније Србије“. Овом Броковом студијом и монографијом Александра Белића Дијалекти источне и јужне Србије (1905), почиње систематско и темељно изучавање говора призренско-тимочког дијалекта, а њихова појава означава почетак историје науке о српским дијалектима.

Занимљиво везано за његова истраживања у Власотинцу је питање везано за 2. л. мн. имперфекта. Наиме, занимљиво је да Брок у Власотинцу бележи облик са проширеним формантом -ше- тресешете, чувашете, молешете, који није забележен у Лесковцу и Врању. А, такође и пример, о завршецима у 3. л. мн. презенту у говору власотиначког краја. Брок бележи облик они тресу, различит од облика тресев који се користи у Лесковцу.

Истинити догађаји који су прерасли у легенду - Власотинчани нису дозволили да железница прође Власотинцем, да им се не би кварила младеж. Шта је истина у тој причи, ево шта о томе пише наш сарадник, добар познаваоц завичајне историје.

ИДЕЈУ ЗА ГРАДЊУ ЖЕЛЕЗНИЦЕ КРОЗ ВЛАСОТИНЦЕ ДАО ЈЕ КРАЉ МИЛАН

Радивоје Б. Прикић

(Одломак из необјављеног рукописа аутора „Историја Власотинца“, књ. 2, Београд 2020)

Идеја краља Милана

По питању изградње железнице кроз власотиначки крај политичари и народ се био поделио у старом Власотинцу.¹ Наиме у време изградње пруге од Ниша према бугарској граници (1884) краљ Милан је схватио да се са мање трошкова може Србија повезати са Бугарском преко Власотинца и Пирота, зато је и очекивао да ће се његова идеја код Власотинчана одушевљено прихватити. Наиме према званичном пројекту државе траса је била замишљена преко Сићевачке клисуре, где је терен стеновит, па су трошкови градње били велики. Како је у то време краљ Милан већи део времена проводио у Нишу и околини,² то је у једној од својих посета у кући Стојилка Борнодолца изнео своје мишљење да се пруга гради преко Власотинца и Љуберађе, како бих се избегли трошкови око градње кроз Сићевачку клисуру. Стојилко Борнодолац се одмах успротивио овој идеји, јер се бојао да ће због насељавања војске и проласка трасе пруге држава одузимати делове имања. И краљ се повукао. Тако је једна корисна идеја, због ниских страсти и себичности пропала. Није Власотинце једино у томе, у то време стање је било слично и у другим срединама тадашње Србије.³ Међутим политички противници Борнодолчеви су једва дочекали и само помињање идеје о железници, па су после тога настојали да компромитују у јавност Стојилка Борнодолца.

Градња железнице у то време је била, у првом реду, у интересу великих сила, јер су желеле да се приближе Блиском Истоку. А када се ради о Власотинчанима она је за њих значила назадовање и економски пропаст. Оно је после проласка железнице удаљено од главних економских центара, те је било осуђено на судбину забачених крајева.

Залагање власотиначких народних посланика

Тек кад је пруга била изграђена и први воз прошао кроз лесковачку железничку станицу многи Власотинчани су схватили шта су пропу-

¹ Само зато што је то била идеја династије, радикали су напали Стојилка Борнодолца иако је он лично био против ове идеје.

² Зора Црниловић је прибележила да су у то време највећи Стојилкови политички противници били Стеван Миљковић - Паштруља, Гаврило Даскаловић и Коста Стојановић.

³ Слободан Јовановић, цитирано II-7, с. 38 - 39, 82 - 84 и 145 - 146.

У то време краљ Милан је избегавао београдско јавно мињење, па је најчешће боравио у Нишу. У три наврата је долазио у кућу Стојилка Борнодолца. Власотинчани се посебно ценито због учешћа у ослобађању од Турака (1877), зато је намеравао да им се посебно одужи. Очекивао је да ће идеју о градњи железнице кроз власотиначки крај дочекати са одушевљењем. Но, прво се ова замисао није допала Стојилку, јер је имао шест неудатих кћери, а ту би се населила и војска па се бојао блуда. Међутим, када су за ову идеју чули радикали од тога су створили читав политички случај у Власотинцу.

Противници ове идеје су овако правдали своје ставове: „Не дамо, чим прође воз, војску ће туј натурају, па ће жен-

Скица пројекта железнице кроз Власотинце (1925. година)

стили и какве предности је нудила железница. Зато су од својих народних посланика дуго година после тога тражили да се ово питање реши код српске војске. Влада је да би се лакше отарасила досадних посланика, јер није имала намере нити новца да гради нову пругу, донела, неку врсту лажне наде, Закон о градњи пруге⁴, а Окружна скупштина у Врању је 1920. године са своје стране финансирала брошуру под насловом: „Железнице у Врањском округу“, ради пропацирања ове идеје. Ова идеја је пропаћена и преко штампе. „Лесковачки гласник“ је у два наврата овом питању посветио посебну пажњу, а једном је објављена и скица пројекта пруге.

Иначе замисао идејног пројекта пруге је био овакав. Пруга је требало да буде нормалног колосека, пролазила би од Пирота, где би имала засебну станицу, поред пиротског града би се савијала и пружала поред Пасјанске реке и пута поред села Блата и Понора, ту прелази вододелницу Пасјанске реке и реке Лужнице на коти 670, а одатле би наставила трасом са малим тунелом поред варошице Бабушнице па даље, редом реком Лужницом, час левом, час десном страном до њеног утока у реку Власину, па после реком Власином, код Власотинца напушта клисуру реке Власине и иде поред пута Власотинце-Лесковац, прелази реку Мораву гвозденим мостом од 250 метара распона на месту где се спајају путеви врањски и лесковачки, пруга се уздиже вијадуктом (ово би представљало једини озбиљан вијадукт који би прелазио

пут и пругу Ниш-Скопље) и пругу нормалног колосека Ниш-Врање, и спушта се у нову станицу Лесковац, поред нових магацина дувана...“ Пруга је била замишљена као пруга узаног колосека.

У пракси овај пројекат никада није заживео, народни посланици овог краја никако нису могли да прозру и схвате игру српске владе, која је само допуштала јалове дискусије, али проблем није решавала. Уместо да је узела државни кредит под повољним условима, али да се заведе самодопринос, да се користе дотрајале шине мењане на другим трасама, држава је, када је требало о овом питању да се изјасни Скупштина Краљевине Србије, подметнула дебату о небитним питањима за време расправе о буџету за 1921/22. годину и тако им давала само лажну наду да ће се ово питање коначно решити. Решавање овог питања је могло трајно да ублажи губитак који је овај крај претрпео повлачењем државне границе према Бугарској, што је директно утицало трајно на економско заостајање привредног полета који је почео 1858. године и трајао до 1878. године, јер је цео Шоплук, масурички и лужнички крај био усмерен преко Власотинца. После ове године је почело назадовање овог краја, јер се Власотинце одједном нашло у запећку главног путног и економског правца на југоистоку Србије, јер су друге вароши постале интересантне и економски значајније уздуж овог путног правца.

ску децу да нам блуде!”

Поред тога непознато лице је „умитом (метла од брезвих гранича) умлатило лојзе Стојилково“. Ова предања потврђују и Драгутин Стојановић („Стојилкочини и Борнодолци“, с. 147) а и својим казивањем Воја С. Поповић.

Када је Борнодолац изгубио на изборима (1889) радикали Власотинца су направили од запрежних кола воз. Натоварили су плекхану форуну и потпалили влажну сламу, од тога се стварао несносни дим који је улазио у Борнодолчеву кућу, а за сво време су бадавије терале сеир и исмејавале Борнодолца. Његов зет Ставра Хаџи Јовановић је касније причао да се разболео због тога, за време те демонстрације. Стојилко је својој деци са диванхане говорио: „Зар сам ја тој заслужија од Власотинчани. Гледајте децо, све човек да учини за народ ће му се клања, и ће да га поштује, док је у силу и влас“, а чим све тој изгуби, народ му више ништа не признаје, никакве заслуге, куј исправља криву Дрину, искриви си грбину!”

⁴ За време дебате у Народној скупштини у Крагујевцу по питању градње железнице 1879. године, један народни посланик, противник идеје за градњу железнице, је изјавио: „Први писак локомотиве кроз моравску долину биће сам-

ртно звоно политичкој и економској независности наше отаџбине!”

⁵ Коста Н. Христић, Записи старог Београђанина, Београд 1937, с. 325.

Пруга је изграђена у интересу великих сила, ради повезивања Европе и Блиског Истока. А услов да нас Аустрија подржи на Берлинском конгресу (1878), када нас је Русија напустила, је био потписивање трговинског уговора и обавезом изградње железничке пруге кроз Шумадију.

⁶ Србија 1878 (документи), Београд 1978, с. 387, 325, 517, 524 - 530.

Борислав К. Прикић - Старији је прибележио да су многи Власотинчани отишли да доживе тренутак наилаaska првог воза из Београда преко Ниша, међу њима и његов деда по оцу Ђорђа је одјурио на свом коњу.

⁷ Закон о експлоатацији нових железница од 6. децембра 1898. године, са изменама и допунама 5. октобра 1899, 2. јуна 1902, 12. марта 1909. и 25. маја 1912. године.

У округу су одржане јавне расправе у Лесковцу и Власотинцу на конференцијама грађана на којима су грађани били упознати са законским предлозима изградње железнице кроз ове крајеве.

Поводом стогодишњице од рођења великана српске и југословенске архитектуре, Богдана Богдановића, прошле је године у Галерији Културног посебан акценат на овој изложби дала је Спомен-парку палим родољубима у Другом светском рату на Старом гробљу. Комплексна садржајна стихови Васка Попе исписани на каменним громадама. Замолити смо госпођу Јанакову Грујић да нам за *Наше Власотинце*, у свом

СТИХОВИ У МИСТРИЈИ

О стиховима Васка Попе уклесаним у Богдановићев меморијал у Власотинцу

Година је 1975. и ујурбано се завршава Споменик палим борцима револуције на Старом гробљу у Власотинцу. Свечано отварање планирано је за 8. октобар, Дан општине Власотинце, што је уједно и 31. годишњица победе овог краја над фашизмом. Богдановићев задатак није лак – још када му је 1973. године наручен споменик, тражено је да његова намена буде за окупљање становништва, и то како организованог („омладински и пионирски сусрети, пионирске ватре, пријем у Савез, војничка заклетва, манифестације општенодробне одбране итд“), тако и спонтаног („самостални сусрети који не искључују игру најмлађих и песму средњих и виших омладинских узраста“). Такође, захтевана је и „могућност организованих сценских манифестација, као и могућност изузетног окупљања народа у судбоносним историјским тренуцима, доношења одлука и преузимање обавеза“. Меморијал је, дакле, требало да понесе главну улогу у градским ритуалима, као и да је значајно унапреди. С тим у вези, Богдановић те, 1975. године пише о овом подухвату: „Споменик је амбијентална творевина једног новог слободног типа социјалистичке културе, складно уткан у затечене вредности“. Међутим, његова преокупација је како обезбедити атрактивност простора „јер споменик мора да има у себи нешто што привлачи људе и што их мотивише да извесно време проведу у његовој близини, да га разгледају и да из дана у дан, разгледајући га, стално откривају нешто ново. То је пут да се успоставе редоследи жељених асоцијација и да се посетилац неосетно 'натапа' идејама амбијента и облицима споменика“. И тако су се међу тим асоцијацијама, као покретачким снагама власотиначког споменика према човеку и друштву, нашли стихови Богдановог пријатеља и једног од водећих песника тог доба, Васка Попе.

Маре Јанакова Грујић

Просторна композиција Споменика револуције на Старом гробљу¹ састоји се од пуног амфитеатра, алеје каменних блокова украшених рељефима („цветни лавиринт“) и симболичног антропоморфног пилона – „Чувара који бди над цветним лавиринтом и свакодневним манифестацијама животне радости“. Овај необично привлачан споменик у уметничком смислу, према Богдановићевом мишљењу „сродник малих древних светилишта која су свакако постојала на овом локалитету још од времена неолита“, складно је уткан у тектонске облике затечене природе у комплексу величине око једног хектара. Његова симболичка интерпретација још увек није до краја одгонетнута, али је то заправо и главна вредност Богдановићеве уметничке заоставштине у целини, као и схватања стваралаштва као игре. Додатна мистичност и алегоричност општег израза деривирају од стихова Васица Попе (1922, Гребенац код Беле Цркве - 1991, Београд), уклесаних у четири полулучно постављене стене на североисточној страни комплекса, који је и као песник познат по загоњености, као и поетици игре.²

Богдановићева особена калиграфија, развијана још од раних 1960-тих година и на сваком споменику другачија а ипак стилски препознатљива, на Старом гробљу задобила је изузетан пример. Слова најприсније прате грубе облике камена, постајући архајски, ванвременски запис. Сам камен на целом споменику потиче из каменолома „Момин камен“ у Грделици, и представља стену магматског порекла - диорит. Познато је да је арх. Богдановић био у „Момином камену“ и лично одабрао стене и комаде диорита, који су потом доведени на градилиште. Импресиониран њиховим облицима, наложио је мајсторима да двадесетак сачувају у скоро изворном облику, и од њих је настало тзв. „камено цвеће“ распоређено у форми неправилног круга око амфитеатра, и испред централног пилона – где су и громаде са Попиним стиховима.

Револуционарни, исто колико и њихов повод, и фолклористичко-историјски, исто колико и амбијент за који су настали (више културних слојева локалитета Старог гробља), Попини записи су крајем лета 1975. године уклесани у четири камене громаде, брижљиво следећи

Ваздушни снимак комплекса Споменика револуције на Старом гробљу (четири камена са уклесаним стиховима Васка Попе обележене су стрелицом)

Богданове цртеже. Цртеже слова неимар је радио слободном руком директно на грубом камену, четкицом и воденим раствором мастила – онако како је диктирао сам облик материјала. Тврдоћа магматских стена омогућила је клесање само у плитком рељефу. Карактеристични су примордијалност цртежа и камене обраде, као и намерни „non-finito“, како на овим громадама, тако и на споменику уопште, што све има везе са Богдановићевим појмом и применом „митског цртежа“ у стварању.

Као доследна идејно-концептуална надоградња Богдановићевог пројекта, Попини стихови следе алегорију успостављања везе између овоземаљског света и неба, обраћајући се директно посетиоцу, градитељима („мистрији“), виновој лози. Вечност, оличена у „звезди“ (Сунцу) и „камену“, јесу лајт-мотиви присутни кроз целокупан стваралачки пут Богдановића, али су исто тако и значајне окоснице Попине поезије.³ Богаћење архитектуре стиховима је био чест поступак овог неимара, чиме је постигао синтезу и тоталитет уметности.

У време када је позван да срачи стихове које би Богданови каменоресци из Темске⁴ уклесали на споменик на градилишту Старог гробља, Васко Попа је био уредник издавачке куће „Нолит“. Управо се у њој деценију раније упознао са Богдановићем, учествујући у публиковању његове књиге „Залудна мистрија“ (Београд: Нолит, 1963). Наредних година Попа пише и песму посвећену овом градитељу, у антитези духовито названу „Незалудна мистрија“ (1966). Међусобна повезаност ове двојице уметника постојала

је са још много аспеката. Осим што су се надахњивали надреализмом и истовремено националном традицијом.

Богданово друговање са књижевницима је присутно од његових најранијих година живота, будући да је његов отац Милан Богдановић као реномирани књижевни критичар окупљао најпознатија имена српске књижевности. Даље, богаћење архитектуре стиховима био је чест поступак овог неимара, чиме је постигао синтезу и тоталитет уметности (gesamtkunstwerk). На његовим споменицима, тако, осим Попиних стихова, место су нашли и записи Ивана В. Лалића, Аце Шопова, Ђорђа Радишића. Са друге стране, власотиначки споменик није једини траг Попине поезије „на камену“ – понела га је још значајна неколицина споменика посвећених НОБ-у и револуцији. Богдановић и Попа се преплићу и у симболичком приступу својој уметности. За првог, као најизразитијег архитекту-симболисту у не само српској већ и у југословенској архитектури, то је више него јасно, док је код Попе познато да је многе своје песме, и заправо корице свих својих књига публиковао уз извесна „знамења“ (амблеме, логографе и симболе),⁵ те су они у тумачењу неодојиви од самих стихова. Симбол у коме су се обојица снажно подударили јесте уроборос - змија која изједа свој сопствени реп, и тиме оличава вечити циклус живота. На њему Богдановић темељи заправо читаву своју „алхемију“⁶ некропола и споменика као места која славе живот, и о коме често пише у својим теоријским радовима, а Попа му додељује главно илустративно место на корици своје збирке

центра, uz podršku Ministarstva kulture, priređena izložba њему u част. Ауторка изложбе, мр Маре Јанакова Грујић, историчарка уметности, прича којом је Маре уздигла Власотинце у привилеговане средине којима је Богдановић подарио своје умеће, ипак нам није открила откуд ауторском тексту, открије ту тајну и тако употпуни причу о спомен-обележју које ове године навршава пола века свога постојања.

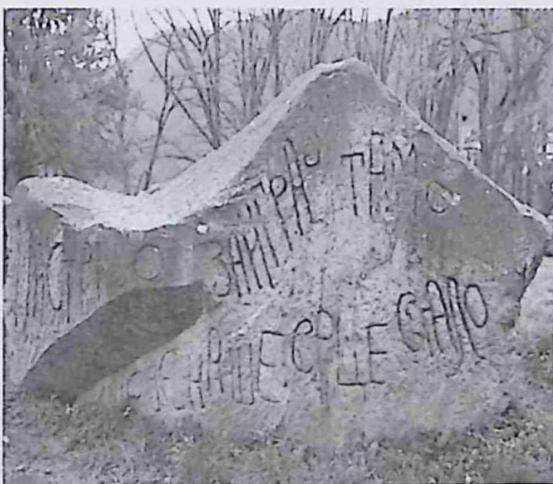
Камене громаде са натписима
Попиних стихова
(од севера према југу, редом):

Звезда нас је наша надживела
и спалиће сваког паликућу

Мистријо заиграј тамо
где је наше срце стало

Винова лоза продужи
песму наших дамара

Ако се зажелите наших образа
помилујте у подне овај камен

Споменика револуцији на Старом гробљу

НЕЗАЛУДНА МИСТРИЈА

Прошмајмајстору Б.Б.

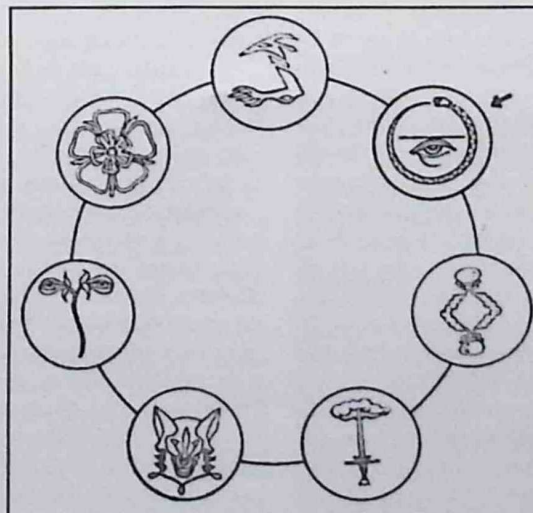
На изворима историје
Никли су горостасни
Камени цветови

Цвет-ћуп цвет-часовник
Цвет-кућа цвет-град
Цвет-шајка цвет-ковчег
Цвет-везда цвет-цвет

На тим изворима
Преображавала се со у живу воду
Непокретност у покретност
Коначност у бесконачност

Та историја је стварана
У знаку свемирског цвета

1966

Знамења Васка Попе
(обележено стрелицом је уроборос са
сведидећим оком, симбол његове друге по реду
збирке песама „Непочин-поље“, 1956)

„Непочин-поље“, као једном од укупно седам знаменова којима је обележио првих седам својих књига. На крају, са данашње историјске дистанце можемо слободно рећи да оно што је Богдановић представљао у послератној српској архитектури, то је Попа био у модерном српском песништву.

Још од дана свог отварања, Богдановићев споменик са уклесаним Попиним стиховима представља омиљено стециште друштвеног живота Власотинчана, и на основу таквог односа може се похвалити прилично добром очуванашћу и материјалним стањем. Богдановић је свој задатак, тако, у потпуности испунио. Његово дело у Власотинцу издваја се по много чему, представљајући никада поновљено просторно искуство како у обликовном, тако и у вокабуларном смислу.

¹ Главни пројекат Споменика арх. Богдан Богдановић израдио је током пролећа 1975. године. Сачуван је у оригиналу и целисти у Архиви Општине Власотинце. Одобрење за изградњу датира од 11. 6. 1975. године.

² Попин циклус песама „Игре“, инспирисан надреалистичким поимањем уметности, саставни је део збирке „Непочин-поље“, публиковане 1956. године. Надреализам и појам игре у уметности и стварању биле су битне особености и Богдановићевог прегалаштва.

³ Циклуси песама „Подражавање Сунца“ и „Белутак“.

⁴ Извођачи радова Споменика на Старом гробљу били су каменоресци из села Темска близу Пирота предвођени мајстором Момиром Џунићем. У подухвату су учешће узели и локални мајстори за клесање и зидање каменом, као и власотиначки каменорезац Петар Петровић који је био задужен за натписе на плочама и финалну обраду Пилона.

⁵ Опширније о томе видети: Н. Грданић, Знамења Васка Попе: амблеми, логографи, симболи, у: Поезија Васка Попе (ур. Новица Петковић), Београд-Вршац 1997, 143-156.

⁶ Изрази дати у тексту под знаком навода представљају цитате Богдана Богдановића, преузете из његовог недатованог рукописа (насталог вероватно 1975. године), који се чува у Историјском архиву Лесковца и представља прворазредни документ за изучавање и тумачење власотиначког меморијала, али и Богдановићевог неимарског стваралаштва у целини.

После ослобођења од Турака 1878. године и њиховог одласка из наших крајева, поред многих других значајних личности, важно место у историји Србије заузима и Димитрије Јанковић, родом Власотинчанин, Црнобарац

ДИМИТРИЈЕ ДИША ЈАНКОВИЋ, ЦРНОБАРАЦ

Податке које дајемо у овом тексту највећим делом забележени су према казивању др Владимира Нагорног

Новица Тричковић

Сећајући се некадашњег Власотинца и породице Јанковић, др Владимир Нагорни каже: „Дишин отац Јанко доселио се из Црне Баре у Власотинце још у турско доба. Настанио се поред реке Власине, близу данашњег хотела „Нови Земун“. У то време, овде је већ становала породица Илић - Мумџије. Јанко се оженио Анастасијом, Сиком, из рода Мијајлови, с друге стране од Манића, и тако се ородио са две породице које су тада биле виђеније у Власотинцу. У браку су изродили више деце. Најстарији међу њима био је Тодор (1873-1924), затим Димитрије (1878-1937), за њим кћер Љубица и најмлађе дете, син Јован. Своје школовање Диша је са одличним успехом отпочео у Власотинцу. Потом је учио гимназију у Врању. После завршене гимназије Диша уписује Правни факултет у Београду. Извесно време провео је у Софији на школовању.“

Још у раној младости Димитрије, Диша започео је своје политичко ангажовање. Када је 17. јула 1903. године одржан Оснивачки збор Власотиначког радничког друштва он је изабран за председника, а за секретара је изабран Адам Илић из Власотинца. На овом Збору, поред великог броја занатлија из Власотинца и околних села, присуствовало је и 15 социјалиста из Лесковца, на челу са председником Збора Танасијем Миљковићем. Овај Збор је прихватио правила првог Власотиначког радничког друштва,

Димитрије Диша Јанковић

који је због примереног садржаја и ширег значаја за радништво у целини, објављен у Радничким новинама (истоветни текст је објављен и у часопису „Наше стварање“, 1973. године, у редакцији Сергеја Димитријевића).

У време Мајског преврата Димитрије се склања у Власотинце, јер је био противник династије Обреновић. После овог догађаја и поновног устоличења Карађорђевића на престо он се враћа у Београд. На жалост, немамо изворне

податке када је и како успео да дође на двор и када је изабран за дворског секретара. О овоме доктор Владимир Нагорни каже: „У време Првог светског рата Диша је био десна рука краљу Петру I Карађорђевићу!“

На Солунском фронту он је сво време бринуо о државној архиви, као и о снабдевању војске на фронту. Такође, учествовао је и у изради Крфске декларације - платформе за будуће уједињење јужних Словена. После Првог светског рата, у ослобођеној и сада већ уједињеној држави Срба, Хрвата и Словенаца, Димитрије Јанковић је наставио да обавља значајне државне послове. Од стране краља Петра I постављен је за интенданта на двору, где је и даље бринуо о снабдевању војске.

Потом, опет на предлог краља Петра I, постављен је на дужност директора Државне хипотекарне банке Југославије. Њено седиште је било у згради где је данас смештен Народни музеј. На овој дужности је и умро 29. априла 1937. године. Сахрањен је уз војне и државне почасте на гробљу у Власотинцу. Димитрије је живео са супругом Лепосавом, Лепом, рођеном Београђанком. На двору и од пријатеља, Лепа је ословљавана речима „дворска дама“. За живота она је свом супругу била ослонац и пружала му подршку у обављању његових државних послова. Умрла је и сахрањена у Београду.

Своје сећање доктор Нагорни је завршио следећим исказом: „За живота Димитрије Јанковић је стекао велики број пријатеља.“

У Београду, као и у Власотинцу, дружио се са породицом Илић - Мумџије, са којима се и окумио. Његов брат од ујака Хаџи Тома Манић, солунски борац, познати српски просветитељ и добротвор, често их је посећивао и са њима се најчешће дружио“.

ИЗВОРИШТА

Више него занимљиве записе о Власотинцу и Свођу нашли смо у књизи путописа Глигорија Божовића, једног од најзначајнијих српских писаца између два светска рата. Овде преносимо тек једну од његових прича, колико да вас заинтересујемо да потражите и прочитате и друге.

НА ЧИФЛУКУ БЕЛОГА МЕМЕДА

Свође, 1933.

Почињем ово писмо о Свођу, а по реди би било Власотинце, које данас остављам. Ово је средиште целе Власине, богомдано трговиште крај Лесковачког Поља, прва паланка која према напредном Лесковцу опет зауставља пространа брда за свој трг. Моја је бележница пуна, те би о томе градићу богатом и од Бог благословеном, писмо могло бити једро и пуно. Имало би чиме. И прошлосту и садашњосту. И гробљем које је не то него права некропола, и кулама са којих је некад неумитно судио Бели Мехмед. И дивним причањем врло отмене гошће власотиначке Баба-Дине (недавно је променила светом, светла јој успомена!) о некадњем значају Власотинца, чисто српскога богатога места према некад чорбаџиско-турском Лесковцу, о Колу Рашићу, Таску Узуновићу и многима њенима који и животе дадоше за слободу питомога Поморавља. Имало би што да се помене. Мој пријатељ, Јован Јовић показао ми је град и околину, дуго говорио о чувеним власотиначким виноградима Шишевачком, Коларничком и Бреговом Браништу, одвео у Винарску задругу, где ми је Чех вештак показивао одиста одлична вина, читао разне статистике о приносу и каквоћи, уверавао како се виногради и на овој години држе боље но игде на другом месту и како ће Власотинце дати милионе килограма грозља, које они од града и топовима чувају...

Али. На власотиначком тргу, испред једне дивне палате, у стилу солунских вила покрај мора, видех споменик-чесму подигнут изгинулима за ослобођење и уједињење. Сасвим пристојан за Власотинце споменик. Но сува чесма. Општинска управа довела у трговиште воду, али на неколико корака од споменика подигла другу, бетонску чесмицу, за три лакта у висину, само да не би шибали млазеви кроз луле високога споменика!...

— Сегашен свет! — рекли би стари Власотинчани који нису знали за ситне страначке пакости и који се, поред данашњих брига за хлебац, не би нимало радовали што се сељаков глас у тој околини бездушно купује за полић и паклић, да би чесме-споменици из пркоса биле сухе и да би се много још штошта незгоднога видело по сеоским општинама... Љуто се сабори посвађали и ја... бежим за Свође. Онако са попришта, опет у брда...

Пошао сам уз Власину на поштанским двоколицама, насипом који преко Бабушнице везује Лесковац за Пирот на врло zgodан и сретан начин. Насип је добар, али аутомобилскога саобраћаја нема. Свакако штедљив свет па се још помаже само коњем и волом. А саобраћај није мртав и села су уз пут, уз Власину, велика и напредна да човек ока од њих не одвоји. Околина лепа и родна, у шуми и воћу постепено се уздиже горе ка планинама, где се сучељавају и укрштају обронци сувопланински и осоговски. Наилазимо на Бољаре, Крушевицу, Дејан. Власинска су то села, али збијена, велика и више личе на моравска. Свође је једно већ велико село на утоку планинске реке у Власину, све у зеленилу и бујном воћу, те вам одиста личи на какво богатије турско македонско село. Равничкога је типа и још вам се чини да је чифлук каквог бега. Родно је и богато, а велика раскрсница за сву околину. Одатле скреће насип за Бабушницу, односно за Пирот и Белу Паланку, док убрда ка Тумби и Дашчану Кладенцу води други крчаник, иако до рата и царински друм наш према бугарској граници, према Трну. Свође има врло жив промет, добрих крчма, пошту са телеграфом, школу и цркву и 1300 становника, те његово средиште и личи на градић.

А није ни чудо. Свође је било до ослобођења чифлук Мемед Бела. Ту су му негде били и конаци и он се необично поносио својим селом. И био према чивчијама врло праведан и благ. Умео је, одиста, да пробере

Недавно организована ретроспективна изложба Градимира Петровића, у организацији Музеја Града Београда, била је повод да се наша млада сарадница, историчарка уметности, позабави "ликом и делом" овог признатог уметника, а, како сама каже, "изданка нашег краја".

ТРАГОВИМА СУПТИЛНОГ И БРУТАЛНОГ

Много је оних који су, отиснувши се од родне грудe, својим талентом и енергијом постизали завидне успехе и признања у пословима којима су се бавили. Нажалост, временом се њихова веза са завичајем губила, па за пуно њих сазнавали смо прекасно, тј. тек кад су отишли са овога света. Овим прилогом желимо да бар мало окајемо своје незнање и неисказано поштовање према једном од таквих људи.

Јустина Видосаљевић

У Конаку кнегиње Љубице, у Сали под сводовима, 4 јуна свечано је отворена ретроспективна и легаторска изложба „Градимира Петровић – Траговима суптилног и бруталног“, у организацији Музеја града Београда. Поставка је посетиоцима била доступна наредних месец дана.

За наше читаоце од великог значаја је то да је овај истакнути ликовни стваралац и професор сликарства изданак нашег краја. Рођен је 1935. године у Бороном Дољу, где су његови родитељи имали бојаџијску радњу. По речима његовог сина Миомира Петровића, писца и теоретичара уметности вероватно се прва инфекција драстичним колоритом, који ће постати једна од главних карактеристика Градиног рада, десила у бојаџијској радњи његовог оца где се од малих ногу сусретао са обиљем разнобојне, разливене светлости која је зрачила из свеже офарбане пређе и текстила или у кљу-

чалим казанима са топљеним пигментом.

Још у раној младости сели се са родитељима у топлички крај где у Блацу и Прокупљу завршава основну школу и ниже разреде гимназије. У гимназији изненада прекида школовање и без знања родитеља се уписује у Средњу уметничку школу у Нишу.

У Нишу му предају познати сликари Божа Илић и Чедомир Крстић од којих поред потребног знања добија и подршку за даље школовање. Дипломирао је на одсеку за зидно сликарство на Факултету примењених уметности и дизајна у Београду, 1960. године. Завршио је постдипломске студије на Факултету ликовних уметности у класи професора Мила Милуновића, 1963. године. Био је редовни професор на предмету Зидно сликарство на Факултету примењених уметности у Београду, декан овог факултета као и дугогодишњи проректор Универзитета уметности у Београду.

Као сликару омиљене технике биле су му уље у пастел, али је радио и витраже, мозаике, таписерије, осликавао позоришне завесе.

Његови радови били су изложени на 18 самосталних и око 40 колективних изложби у земљи и иностранству.

Градимира Петровић

Добитник је многих награда: Награда на изложби младих југословенских стваралаца (1960), награда за ликовно обликовање Дома омладине Београда (1962), УЛУС-ова награда за сликарство (1967), Награда југословенског бијенала цртежа у Сомбору (1969), награда југословенског портрета у Тузли (1975), Награда Савремене изложбе ликовних уметности у Сарајеву (1975), Награда ликовне колоније Сићево (1975), награда Октобарског салона

(1990). Био је члан је УЛУС-а (1962) и ЛАДА-е (1970).

Радови Градимира Петровића налазе се у Београду у Народном музеју, Музеју савремене уметности, Музеју града Београда, Културном центру Београда; у Нишу, у Галерији савремене српске уметности; у Чешкој, у Родницама над Лабом; у САД, у Галерији Савремене уметности у Филаделфији.

Преминуо је 2001. године у Београду.

ИЗВОРИШТА

село за чифлук. Две реке, рибе, шуме, теферич, тополе плодност и брда за лов. У Трну је столовао Бели Мемед, строго управљао Крајиштем, силазио у Власотинце и до Лесковца, али свакад свраћао у своје Свође и да се одмори и да теферичи. Стога је било занимљиво шта се још о њему памти и како га сељаци описују.

– Стрaшан је био!

– Море, добар и прав! – добације одмах какви други старац.

Бели Мемед обукао је униформу тек када је пред крај постао бомбаша мајор. Дотле, док је као сатник (јузбаша) био сејменски поглавица, носио је обично турско одело: туниски фес, доламу, фустанелу епирску и епирски силав са два арнауткама за њоме и мањим ножем. Био је средње величине а једар и толико плав да су му косе, обрве и бркови били бели као да је био потпуно сед. Толико је био изнимно од околине плав, те због тога и прозван Белим Мемедом. Са својим сејменима, опасним арнаутским бећарима сличним крџалијама, летео је са планине на планину, и из села у село од Трна до Лесковца и од Ћустендила до Врања. Да заводи ред у оно смутно турско доба качака о хајдика. Био је страх и трепет, тукао и вешао зле људе без суда и даљега призива, али био праведан и раји користан. За поредак је давао све, и што се на Крајишту и данас не краде, свакако је његова заслуга. Доброга човека није хтео осрамотити, премда је био прек и груб; на српску жену није насртао.

Тако се то прича.

Бејах рано стигао у Свође, те се обратих месном учитељу да ми покаже село и чујем песму. И сам сам унапред знао да је ово на селу тешко без светка и сабора. Помогла нам је учитељева госпођа, такође учитељица, Босанка католкиња. Иако доста болесна, она је опет умрла и осоколила неколико шипарица за песму испред усамљене крчме, јер је све друго било по селу на раду. Певале су све две па две наизменично стих за стихом. Мелодије врло првобитне али песме сјајне. И сваку су песму почињале са „Ој убава девојко“ и са рефренима „Јагодо, Јагодице – Јагодо“, или „Варај лудо, варај младо“. Најзанимљивије при овом певању бејаше подизање гласа за једну ноту при сваком пријему идућега стиха од стране другог дуета, тако да се свака песма почињала ниско, док би

последњи рефрен високо се пео као код Малисораца. У разговору те саме девојчице дељаху песме на жетварске, неке „вечне муке невестачке“, „тужне туге девојачке“ и обичне.

Ја сам веома захвалан овим девојчицама на певању и желео бих да се њихова још лепша имена „Добринка“ и „Добрунка“ распрострају по нашој земљи. Такође сам благодаран и госпођи учитељици. Али, право да кажем, највише признања осећам према неком чувеном бугарском даскалу Анђелу Самоковалији. Дошао тај на Власину као освајач и даскаловао докле није морао натраг. Но при одласку био човек и по неодољивости изустиио да Власина никад не заборави:

– Е, ја вас не побугарих, али ви мене посрбисте. Опрошћавајте!...

Глигорије Божовић потиче из породице нахијских кнезова, учитеља и свештеника. Био је учитељ и наставник у Призрену и Битољу. Посланик Народне скупштине Срба за Битољ постао је 1909. године. Од 1913. до 1919. секретар је и председник призренске општине, а потом окружни начелник и инспектор у Министарству социјалне политике. Био је и народни посланик у Уставотворној скупштини 1920. и у Народној скупштини 1925. године. Глигорије Божовић спада у значајније српске међуратне књижевнике. Објавио је четрнаест књига, од којих је осам збирки приповедака, а остале су путописи, записи о људима и крајевима...

Неправедна пресуда Војног суда Команде града Београда, којом је Глигорије Божовић осуђен на смрт стрељањем, окрњила је и затамнела његову биографију, скрајнула и анатемисала његово дело у читавом послератном периоду до деведесетих година 20. века.

Решењем Окружног суда у Београду од 4. априла 2008. године, којим је рехабилитован и сматра се неосуђиваним, делимично је испраћена велика неправда нанета овом угледном писцу и његовом делу.

Најчешћа мисао сваког Власотинчанина је Власина. И најчешћа тема разговора међу њима је Власина. Било да се ради о онима који живе у Власотинцу или су давно отишли из њега, Власина је свима завичајна спона и чежња. Занимљив прилог дао нам је Мирослав Сеизовић, дипл. инж. грађ, данас Београђанин, али нераскидивим нитима везан за свој завичај, којем се радо и често враћа. Он Власину не воли само срцем већ нам даје своја виђења и предлоге како је можемо учинити још привлачнијом, атрактивнијом и кориснијом.

КАКО ДА ВЛАСИНА ПОНОВО (П)ОСТАНЕ ЗДРАВА РЕКА И УКРАС ГРАДА

Евидентно је да су климатске промене које су погодиле читаву Европу довеле и до значајног смањења падавина, а самим тим и количине вода у рекама. Из тог разлога, све оно што се испушта или баца у Власину, у знатно смањеној количини воде, има све већи утицај на њен квалитет. Овог лета квалитет воде у Власини био је III категорије, а то значи да није била здрава за купање! Због свега наведеног потребно је још строжије контролисати и оштрије кажњавати све загађиваче воде у Власини.

Мирослав Сеизовић, дипл. инж. грађ.

Уређење приобаља уз градско језеро

За уређење приобаља уз градско језеро потребно је најпре урадити урбанистички пројекат, а затим приступну саобраћајницу са паркинзима за аутомобиле, са наплатом паркирања. Тиме би се постигло да све више посетилаца буде на језеру. Старији Власотинчани се сећају времена када је поред реке био изграђен базен и да је тада било више Лесковчана него Власотинчана.

(Прилог 1, фотографија бр. 1)

Чишћење језера

Дизањем свих устава на брани и отицањем воде из језера омогућава се чишћење и нивелисање дна језера. Сматрам да ту ништа значајно не треба мењати у односу на досадашња искуства.

Брана и појас испод бране

На делу бране где се налази прелив, могуће је изградити базен за најмлађе посетиоце – децу. Ово је идеја дипл. инж. грађ. Сретена Миленковића, званог Бата Чуљко, коју сам и ја подржао.

У том делу је потребно очистити нанос шљунка, нивелисати (у паду) дно будућег базена са израдом армиране бетонске плоче и шахте са пумпом или са постављањем цеви из шахте за одвод воде природним падом. Овде је потребно решити и степениште којим би се силазило и излазило из базена.

(Прилог 2, фотографије бр. 2 и 3)

Keј и лева обала Власине

Лева обала Власине, од некадашњег млина до моста, такође мора бити значајно промењена. Треба урадити пешачку стазу са постављеним клупама и другим садржајима. Утврду обале од камена треба редовно чистити од траве и корова.

И на крају, најважнији део овог чланка односи се на „Нешићев“ кеј, назван по његовом пројектанту инж. Милану Нешићу из Власотинца, проф. Грађевинског факултета у Београду. Кеј је фундиран на дрвеним шиповима и они (ако су стално у води) могу да трају стотинама година. Обзиром на низак ниво Власине, могуће је да је део шипова (поготово у летњем периоду) ван воде, што може изазвати да они почну да труле, што би могло да изазове и пуцање и кривљење кеја што би била ненадокнадива штета.

Зато је потребно ХИТНО урадити још један праг на крају кеја близу моста поред постојећа два. Праг треба тако пројектовати да омогући чишћење корита Власине испод бране до прага. О овоме сам обавио консултацију са др. Божидаром Батинићем, професором на Грађевинском факултету у Београду, дугогодишњим шефом катедре за хидротехнику.

Проф. Батинић је спреман да, као мој гост, дође у Власотинце, да се боље упозна са овим проблемом и да да смернице за изградњу прага, или да буде консултант за израду пројекта прага. Изградњом прага читав простор испод бране био би прекривен водом, што би створило прелепу слику тог дела Власине у срцу града, а такође би могао постати и део за купање најмлађих. Кеј би био сачуван од пропадања за многа наредна покољења.

(Прилог 3, фотографије бр. 4 и 5)

1

2

3

4

5

Професор доктор Јелена Вучковић, наше горе лист,
члан је Националне академије наука Америке

СВЕТСКА, А НАША

Од Власотинца преко Параћина и Ниша до Пасадене код Лос Анђелеса и Силицијумске долине. У свету науке позната и призната, светска, а наша.

Ђорђе Стојиљковић

Рођена је 1971. године у Власотинцу (из медицинских разлога у нишком породилишту), од родитеља Светислава Вучковића и Смиље, који су до 1972. године живели у Власотинцу са станом у улици Синеше Јањића бб. Отац Светислав рођен је 1936. године у селу Стајковце, радио је као професор и директор гимназије „Стеван Јаковљевић“ у Власотинцу до 1972. године. Мајка Смиља рођена је у селу Крушевица 1944. године где је почела основну школу, наставила у Параћину где су се преселили њени родитељи. У Параћину је завршила средњу хемијско-технолошку школу. Удајом се враћа у Власотинце и ради у предузећу „Власинка“ као руководилац погона фарбаре. У Власотинцу су формирали породицу, добили сина Срђана 1964. године и Јелену 1971. године. Наредне 1972. године прелазе у Параћин, Светислав са радом најпре као професор гимназије а затим као директор Економског школског центра. Смиља је у Параћину радила као комерцијалиста у Фабрици стакла. Пензионисањем прелазе у Ниш где Светислав живи као пензионер док је Смиља преминула почетком 2023. године.

Јелена је у Параћину завршила осмогодишњу школу и 1986. године уписује средњу школу Математичку гимназију „Бора Станковић“ у Нишу. По завршетку гимназије уписује Електронски факултет у Нишу који завршава 1994. године.

За време школовања истицала се натпросечним успехом. Нарочито је била заинтересована за област физике и електротехнике. За остварене резултате проглашена је за најбољег студента свих генерација Електронског факултета у Нишу и као таква награђена је Октобарском наградом града Ниша за Дан ослобођења. По дипломирању Јелена Вучковић је радила кратко време као асистент на Електронском факултету у Нишу, на катедри за електротехнику. Жеља за знањем и усавршавањем водила ју је ка томе да се бави науком. Сазрела је одлука да аплицира за постдипломске студије на неком престижном универзитету у Америци. За одлазак у Америку било је потребно да положи општи тест, који није могао да се обави у амбасади у Београду због уведених санкција Србији. Тест је обављен у америчкој амбасади у Софији.

Одмах по тестирању пријавила се за постдипломске студије у Америци на више универзитета. Примљена је на Харварду, Пристону и још неким. Изабраала је Калтеч (Caltech) факултет у Пасадени недалеко од Лос Анђелеса. То је једно од најбољих училишта за електротехнику и физику.

У Америци је пријем на докторске студије из науке и технике значио да се одмах добија пуна стипендија која покрива трошкове живота како би се стипендисти могли посветити науци и усавршавању. То је омогућило Јелени да редовно студира.

На Caltechу-у је Јелена почела да се бави фотоницом и квантном оптиком. Припадала је

истраживачкој групи састављеној од постдипломаца и доктора наука. Исказала се упорношћу и инвентивношћу у решавању проблема и задатака предвиђених истраживачким пројектима. Ускоро је постала руководилац те групе. Успешно је напредовала и 1997. године је магистрала. Године 2002. је докторирала на Caltech-у.

Убрзо после докторирања примљена је на Стенфорд (Stanford) универзитету у Калифорнији, у срцу Силицијумске долине. То је престижни универзитет, располаже најбољим кадровима и најбољом лабораторијом за фабрикацију чипова. Успешно је наставила са радом, доказала се резултатима експерименталног истраживања и 2003. године постала доцент електротехнике. Основала је истраживачку групу коју и данас води. Њен рад је примарно експерименталан и уз лабораторију коју је сама оформила по свом надзору на Stanford-у, користећи висококвалитетну лабораторију коју Stanford традиционално има у Силицијумској долини, постиже завидне резултате у фабрикацији полупроводничких чипова. Њен рад подразумева коришћење светла, честице фотона, за брз сигнал и ефикасан пренос информација унутар рачунара и између њих, што омогућава даљи развој рачунарства у правцу бржег извршавања процеса за краће време него на рачунарима данашњице.

Јелена Вучковић је редовни професор електротехнике и примењене физике. Постала је department chair за електротехнику што је једнако статусу декана на нашим факултетима. Као декан координира рад 60 професора на универзитету, поред своје уже истраживачке групе од 25 постдипломаца и постдоктораната који су на додатном усавршавању електротехнике и физике, пре него што ступају на факултете за професоре и научне институте Америке и Европе. Под њеним вођством и менторством до сада је промовисано 20 доктора наука, распоређени на раз-

ним универзитетима света, са којима и даље сарађује.

Професорка Вучковић већ две деценије гради академску каријеру на Stanford универзитету. Постигла високе резултате за нанофотонику и квантну оптику за развој полупроводничких чипова за оптичко и квантно процесирање информација. Резултати њеног истраживачког рада примењују се у високотехнолошкој производњи као и за војне сврхе. Познати су и признати као светски ниво у научним круговима. За истраживачке резултате и научна достигнућа добитник је многих диплома и признања из Америке, Европе, Јапана и Аустралије. Истичемо признање председника Америке, Џорџа Буша. То признање Јелена је посветила родитељима и сада оно краси витрине у стану у Нишу.

Признање за резултате њеног истраживачког научног рада посебно је потврђено априла 2023. године избором и пријемом за члана Националне академије наука Америке (NAS), секције за примењену физику.

Национална академија наука (NAS) је најпрестижнија америчка научна организација у чијим редовима је био и велики Михајло Пупин. Основао ју је Абрахам Линколн 1863. године, са циљем да обезбеди независан и објективан Савет који ће науци и свету помагати по питањима науке и технологије. Од оснивања је имала око 3.000 чланова а њих око 200 добило је Нобелове награде. Седиште Академије је у Вашингтону. У њему постоји списак на плочи уклесаних имена свих академика на коме је, поред осталих, златним словима исписано име Јелене Вучковић.

Чином избора за члана Националне академије наука Америке професорка Јелена Вучковић нашла се у кругу одабраних. Припада јој велико признање и част, а ту част, у неку руку, уживамо и ми у Власотинцу, Параћину, Нишу и целој Србији. Јелена је светска а наша.

ЦРТИЦА

О ПОШТОВАЊУ СВОГА РОДА

Био је петак. Пазарни дан.

Воловске запреге стајале су поређане испред млина, у сенци багрема и липа. Мирисало је сено и балега. Људи су завршавали пијачне послове.

Седели смо на трему куће према Власини. Капија се отвори. Низ авлију је силазио човек млађих средњих година, домаћин. Од старијих је чуо причу о томе, како је наш деда Стојан Стојиљковчин откупио њихово село, Батловце, од Турака. Дошао је да изрази благодарност. Старији га позваше за сто, на причу и послужење. Мени се журило у Власину а они стадоше да се присећају славних предака... Ипак, купање је тог дана морало да сачека. Остадох да слушам...

Власотинчани су се 1853. године осамосталили од Турака. По казивању, откупили су у Цариграду право да сами плаћају намете порти. Варош се ослободила. У Власотинцу су се окупљали Срби из свих србских земаља. Од Книна до Битоља, од Пожаревца до Црне Горе.

Турци су столовали у Лесковцу. Откупом села Губеровца и Батловца, између Власотинца и Лесковца, на Морави је створена предстража и безбедна граница - заштита Власотинца.

Претпостављамо да су Стојан и Јован пред Саветом Власотинчана промислили и договорили дело. Стојан је био у прилици да га оствари. Сабрана вредност претходног труда у великој се мери обрела код Стојиљковчаних. Употребили су је на корист рода.

Стојанов отац, Стојиљко, хајдуковао је у опустелој Србији након непотребних и несрећних слобода почетком 18. века. У Власотинце је дошао са барјактаром Котом, Јерменином. Постојање барјака говори да су били знатна дружина, одани реду. Отворио је хан и пекару. Да ли је распустио дружину? Вероватно, а можда и не сасвим. Стојиљковчини ни у чему нису оскудевали. Нису жалили ни злато, ни животе за добробит рода. Сва три Стојиљкова сина положише животе у борби за слободу. Ђорђе под Нишом, Јован и Стојан у устанку у бици на Косовици.

Причи никад краја. Поготово о нашој богатој историји.

Деца немају увек стрпљења да слушају, али наше је да бележимо и памтимо. Може бити да ће и ово кратко подсећање нека млађарија прочитати - између два бањања у Власини...

Анка Стојановић

Захваљујући подршци општинске самоуправе пројекту наше библиотеке „Културни и јавни живот између два светска рата“, успели смо да приредимо и одштапамо неколико књига које ће трајно сведочити о једном, недовољно познатом, периоду наше завичајне историје.

ВЛАСОТИНЦЕ ИМА ТАКВУ ИСТОРИЈУ ДА СМО НА ЊУ С ПРАВОМ ПОНОСНИ

Аутор тих књига, које су привукле пажњу, је Радивоје Б. Прикић. По образовању правник, по занимању, раније судија а данас адвокат, своју је богату породичну архиву одлучио да подели са свима онима које интересује прошлост Власотинца. Дobar део записа, докумената, фотографија... сакупио је његов отац Борислав Прикић – Старији, а он је са једнаким жаром, стрпљиво и темељно наставио рад на прикупљању, систематизацији, провери прикупљеног и објављивању урађеног. Осим тога, као човек широког интересовања и као добар познавалац привредних, друштвених, културних, социјалних и породичних прилика некадашњег Власотинца, Прикић са више страна осветљава завичајну историју. Радећи упоредно на неколико његових дела, различитих тематских целина које ће током ове године бити публиковане, замолили смо господина Прикића за разговор за овај број Нашег Власотинца.

На почетку овог нашег разговора морамо да признамо да смо пријатно изненађени систематичношћу и сериозношћу којом сте нам представили свој рад. Овде мислим на комплет од 29 ваших књига о старом Власотинцу под заједничким насловом „Историја Властоинца“, подељених по темама и областима које се у њима обрађују. Рекли бисмо, по студиозно уређеним томовима, као да сте их спремали за своје завештање, као да сте изгубили наду да ће икада бити штампани. Срећна је околност да се подударала наша намера за истраживање завичајне историје и Ваша намера да сачувате урађено!

Ваши записи обилују интересантним подацима, који нам сведоче о „посебном духу Власотинчана“. Поменућемо овде тек два: Власотинчани су прихватили „Вукову азбуку“ (1856) пре Лесковца и Ниша, а у Власотинцу је основана, по неком редоследу, друга земљорадничка задруга у Србији (1895), после оне у Вранову код Смедерева (1894), за оно време прави подвиг у развоју пољопривреде на савремени начин. Таквих записа, претпостављамо, имате више?

Пре него да дам одговор желим да лично Вама одам захвалност и признање, што сте наишли на разумевање да се ово значајно питање једном заврши у корист свих Власотинчана из свих досадашњих генерација. Истовремено видим, према питањима која постављате, да сте ушли у суштину проблематике, а то је велика ствар да се грандиозно дело за Власотинце, једном за сва времена обелодани, јер обухвата цео друштвени живот у старом Власотинцу. Могу нескромно да кажем да се са сличним подухватом може похвалити било која друга средина у Србији. Прелазећи на ваше питање напомињем да је један од узрока напредног погледа старих Власотинчана, у своје време, на Европу и своју будућност, као и сами привредни напредак који су у своје време постигли лежи у чињеници да је главна путна трансферзала за време Турака ишла преко Власотинца до Цариграда, као центру империје, а не како је преиначено после Берлинског конгреса (1878), када је повучена државна граница према Бугарској, а потом и изграђена траса железнице од Београда преко Ниша и Лесковца даље на југ Србије, јер је то онемогућило дотадашњи полет у развоју привредног живота старог Власотинца. Обзиром да је Власотинце после ових догађаја, до тада од значајног привредног средишта за читав масурички, лужнички и шопски крај, одједном постало „слепа улица“, те се нашло у запећку друштвених струјања, која нажалост трају и данас.

Одговарајући на Ваше питање одмах се надовезујем да је захваљујући развоју привреде, у првом реду трговине и виноградарства, Власотинце предњачило на читавом југу Србије по питању школовања својих синова, а многи су били и државни питоци, како се онда говорило (стипендисти) те су одлазили на школовање у иностранство, зато што Србија није имала своје факултете. Као пример наводим један приказ Велике школе у Београду из 1904. године по коме је, ову највишу образовну установу у тадашњој Србији, похађало из Ниша 9 студената, из Власотинца 4, док је из осталих вароши југа

Радивоје Б. Прикић награђен захвалницом за искрену сарадњу са нашом Библиотеком

Србије ослобођених од Турака 1878. године (Лесковац, Прокупље, Пирот и Врање) била по два, један или ниједан студент. Школовање је произвело склоност ка интелектуалном стваралаштву и бизнису, по чему су предњачили синови Косте Мумџије, који су постали највећи бизнисмени у текстилној индустрији Краљевине Југославије, са фабрикама у Београду, Зрењанину, Карловцу и Лесковцу.

Познато је да се Лесковчани на сва уста хвале својим „Манчестером“, али главни носиоци те привреде су били баш Власотинчани – „мумџијски синови“: Сотир, Милан и Петар Илић. Да не помињем лекаре, чији је допринос српској медицини немарљив као што је случај са Јосифом Т. Валчићем, који је основао Институт за оториноларингологију у Нишу, или Владетом Ж. Поповићем - Електриком, који је основао Радиолошки институт у Београду. Власотинце је дало и двојицу својих синова за градоначелнике Београда – Милана Л. Нешића и Владу К. Илића. У Лесковцу је соколско друштво подигао влада П. Поповић, електроинжињер, „немачки ђак“. Он је и увео „електрику“ Лесковчанима 1934. године и тамо имао фирму „Омниа електрик“ (у Власотинцу је увео електрику 1911. године). Њихов брат, грађевински инжињер, је пројектовао лесковачку „Широку чаршију“.

Иначе, кад већ помињем Владу Илића да кажем и то да је то једини Србин са југа Србије

који је лично примио олимпијску бакљу, на путу од древне Хеладе до Немачке, за игре у Минхену (1936) и на Теразијама одржао пригодан говор. Мало се зна али је чињеница да је у завршним операцијама Првог светског рада за ослобођење делова бивше Југославије значајно то да је један Власотинчанин спречио да Италијани окупирају Љубљану. Тај успех се приписује Милану Нешићу, који се Италијанима испречио и представио као официр српске коњице, због чега су се Италијани одмах повукли, а српска војска је тако ослободила град. Питање је да ли би Слободенци имали своју државу и чија би била данас Љубљана, а они нам враћају данас, кад год стигну, ножем у леђа.

Хаџи Тома Манић је био пасионирани сакупљач ретких књига, а мудре мисли је објављивао под насловом „Из чика Томине торбице“; био је оснивач и власник листа „Српско Косово“. У Лесковцу су „Лесковачки гласник“ основали и дуго година финансирали синови Косте Мумџије – Сотир, Милан и Петар Илић. Има још доста сличних примера. Но, да не остане недоречено, кад сам већ поменуо Христифора Црниловића да кажем и то да је он сакупио богату збирку народне ношње и старих уметничких предмета са Косова, Македоније и југа Србије и све то завештао Етнографском музеју у Београду, те је његова збирка похрањена у чувеној Манаковој кући. Простор и време нам не дозвољавају да

Представљање књиге Радивоја Б. Прикића привлачи велику пажњу

Радивоје Б. Прикић - Власотинце је место посебног духа

истакнем и друге примере, али је засад довољно и оволико за ову прилику.

Власотиначки синови школовани на Западу су донели европску моду „a la franga“, па ћу навести један пример. Један мој даљи рођак чији су родитељи родом из лесковачког села Стројковца, а живе после 1941. године у Швајцарској, гледајући моје фотографије и прикупљену грађу једном ме упита: „Бре Прикићу, гледам Лесковчане из старијег доба - сви носе шубаре, нигде нема господе, а ови твоји Власотинчани сви носе шешире и кравате, то ми је било одувек чудно, али кад сада видим ове фотографије све ми је јасно!“. Особа је позната управо лесковачког музеја, те је нећу помињати. Сличан пример је из осамдесетих година прошлога века, када је сваког петка била серија о старом Власотинцу од по 30 минута преко локалне телевизије „Росуља“. После једне од серија срео ме на улици Зоран Трења: „Бре, Раде, ти си од Власотинце

направија Њујорк!? Мој одговор је био кратак: „Да немам документацију зар бих могао то да направим!“

Многе личности наше завичајне историје су и даље непознате (или недовољно познате) широј јавности, а својим делом завређују да се по њима назову установе, улице, манифестације... Како можемо да исправимо ту неправду?

Одговор је једноставан, потребна је само политичка воља, а локална самоуправа има своју комисију за обележавања назива улица и манифестација. А што се тиче заслужних појединаца, мој одговор је у следећем. У једној од 29 књига обрадио сам „власотиначку чаршију“, ту садржину сам обогатио бројним фотографијама које дочаравају протекло време, али сам и за сваку улицу у чаршији навео како се називала у прошлости. Ти подаци могу много да помогну да се ово питање разреши. Зар има лепшег назива за улице које су некада постојале, као што су: Краљице Наталије, Краља Милана, Милоша Великог, Кнеза Михајла и многе друге. А од појединаца не треба заборавити Власотинчанина Богољуба Горуновића, професора историје у лесковачкој, сомборској и нишкој гимназији који је оставио 13 објављених радова из старе историје Власотинца или из времена Првог светског рата, које је објавио „Просветни гласник“, „Лесковачки гласник“ и лист „Власина“. Има и других, али нам простор и време не допуштају да се и на њих позовем.

Књиге сте обогатили својим цртежима личности и објеката, од којих многи нису сачувани на фотографијама, јер фотографија није ни било у њихово време. Зато су настали Ваши цртежи, на основу анегдота и предања, те су они данас посебно важни. Зато овде желимо да похвалимо тај Ваш дар и тај Ваш напор да нам и на тај начин приближите неке људе и нека времена!

Ваш рад на очувању сазнања о догађајима и личностима завичајне историје заслужује све похвале али је свакако и подстрек онима који би да крену истим путем. Ми га разумемо као опомену да не смемо запостављати и потискивати прошлост из које смо поникли и која нас обележава!

На чему сада радите, имате ли времена и могућности, пошто живите у Београду, а бавите се адвокатуром, да се посветите писању о Власотинцу?

Морам да Вам признам да сам већ дуже време у старосној пензији, али се и даље активно бавим адвокатуром. Али, баш зато што поседујем осећај, смисао и жељу да се бавим различитим интелектуалним стварима, а живим и радим у метрополи, где су велике могућности за сваку врсту интересовања, што је за моју душу прави мелем, тако да интелектуалне ствари одржавају и освежавају моју виталност за мој успешни професионални рад. Иначе, кад год сам у прилици да дођем до неког описа о Власотинцу или писамена о њему, пажљиво га прочитам и анализирам, и јасно, по потреби вршим исправке и допуне свог рукописа. Поред тога у 10. књизи рукописа сам сместио портрете свих појединаца који су значајни за историју старог Власотинца, на броју негде око 500 скица портрета. Ту сам сместио портрете старешина породичних задруга значајнијих фамилија старог Власотинца и свих личности које се у мојим књигама помињу.

Питате ме да ли се и даље бавим писањем, засад се од писања одмарам али сам зато саставио и укоририо читаве збирке о различитим темама из области друштвеног живота, почев од психологије личности, филозофије, опште историје, историје нашег етноса и света, преко владара најзначајнијих држава света и различитих тема из опште културе, по редоследу почев од 29, које су везане за Власотинце, па до броја 100, и све то средио и укоририо. Сами сте сведоци како сам то урадио, тако да би набрајање захтевало доста времена, а мислим да и овај интервју то не захтева, тако да о томе можемо да разговарамо неком другом приликом. Посебно уживам кад наиђем на стару и добру књигу, тако да имам неке ретке књиге, које вероватно на југу Србије немају ни државне библиотеке. Поред тога у тренуцима предаха правим скице портрета, слика на платну или се бавим барељфом на дрвету. Тиме испуњавам своје слободно време и у томе уживам.

Лично Вама, господине Такићу, захваљујем на ангажовању да се оно на чему сам радио 40 година, прихвати да се штампа, јер имамо чиме да се подичимо и чиме да се поносимо. А ево, укратко, како сам одлучио да то урадим. Када сам проучио документацију одлучио сам да за моје Власотинце направим нешто што ће му трајно дати обележје, односно што никоме до сада није пошло за руком, а многи су имали прилике за тако нешто. Радио сам тихо, упорно, предано и без журбе. Ово дело је требало бар пре двадесетак година да се објави, али није било разумевања код одговорних људи у општини. Зато сам цео материјал систематисао у 29 књига, са намером да чекам прилику да се објаве, а то сам радио из чисте љубави без лукративности. Објављивањем књига оживеће се сви они који се у њима помињу, а постоји око 2.000 личности из различитих генерација, те им тиме истовремено и одајемо посмртну захвалност за све што су учинили за наше Власотинце. Ово јасно показује да никаква материјална корист није могла да допринесе стварању оваквог пројекта, као што је „Историја старог Власотинца“ без јаке љубави, чврсте воље, много труда, рада и жеље за тим.

Млађе генерације ће имати прилику да се детаљније упознају са многим темама, те им остаје да их допуњују и исправљају. Што се мене тиче ја сам мудру мисао Хаџи Томе Манића у потпуности испунио – човек који не остави своје потомству нешто од опште користи испада као да никада није живео нити постојао – што се мене тиче ја сам свој дуг према свом месту рођења испунио за вечита времена, зато сам на све то и поносан и срећан.

Изузетно занимљив научни рад, ауторке Александре Јовић, објављен је у Међународном тематском зборнику *Наука без граница 4 (Време објасни значење топонима Власотинце и хидронима Власина, односно, нуди једно тумачење, рекли би смо најпостојаније, како су Власо-*

КАКО ЈЕ ВЛАСОТИНЦЕ ДОБИЛО ИМЕ

Овај чланак представља модификовану, у великој мери скраћену верзију истраживања под насловом „Власотинце у контексту (централнога) индоевропског мита“, објављеног 2018. године у Међународном тематском зборнику *Наука без граница 4 (Време и простор)* (ур. проф. др М. Лончар - Вујновић, издавач: Филозофски факултет Универзитета у Приштини, стр. 49-74).

Александра В. Јовић

Имена дохришћанских богова поштованих на конкретним локалитетима често се читавају у топонимији. Нарочиту улогу у таквом разоткривању игра хидронимија – називи река и других водених објеката, који представљају, заправо, најстарији и најбоље очувани слој ономастике.

Потврде Велесовог или Волосовог култа¹ налазимо дилем словенске територије. Код Источних Словена о томе сведоче, нпр, Волосова улица у Новгороду, позната из Новгородског летописа, Велесово ребро – узвишење у Јарославској губернији, хидроними Велеса и Велестовско језеро у Смоленској губернији итд. На западнословенском терену, издвајају се чешки *Volupe* и пољски *Wolin* на Балтичком мору (в. Трубачев 2005). На словенском југу, као митолошки мотивисане налазимо топониме Велес у Македонији, Волос у Крајини, Волоско у Кварнерском заливу, Велење у Словенији, орониме Вележ у Херцеговини, Влашић у Босни, Велебит у Хрватској, хидрониме Власина, Власинско језеро те топоним Власотинце на југу Србије, итд. Сви наведени јужнословенски називи, и још многи други, нашли су место на митолошким мапама Сретена Петровића, истакнутог српског културолога (Петровић 2015).

На ширем индоевропском простору такође налазимо на митолошки мотивисане ономастике који се могу довести у везу са овим божанством: хидроним Вилниа, река по којој је престоница Литваније добила назив Вилно (или Вилњус), ојконим Волос у централној Грчкој, Велс у Аустрији и у југозападном делу Британског острва итд.

Како се наводи у словенском митолошком лексикону под насловом *Словенска митологија* – енциклопедијски речник, Велес/Волос се у староруским изворима, почев од споразума са Грцима 907. године у Несторовој хроници, јавља као „сточни бог“, покровитељ домаћих животиња, и бог богатства. Даље се наводи: „У споразумима с Грцима В. је доведен у везу са златом, а други бог, који се стално помиње уз њега, Перун, – са оружјем. У Кијеву је Перунов идол стајао на брегу, а Велесов, како се чини, у Подољу (нижем делу града). У хришћанско доба В. бива замењен Светим Власијем (ту је одређену улогу одиграла и сазвучност имена), а такође и Св. Николом и Св. Ђорђем (Георгије). Карактеристично је преплитање култа В./ Власија са поштовањем медведа као господара животиња. То што се Бојан у 'Слову о полку Игореву' назива и 'Велесовим унуком' могло би одражавати древну везу култа В. с обредним песмама и поезијом... У његовој паганској функцији, доцнија православна традиција је В. (у мери у којој га није асимиловала поистоветивши га са Св. Власијем) доживљавала као 'љутог звера', 'ђавола' (Толстој, Раденковић 2001: 69).

Ваља истаћи да је лик Велеса одиграо огромну улогу у развоју ниже митологије Словена. То се пре свега односи на кућног духа или шумског духа (лесника), господара шуме, који

Рад представља покушај митолошке, етимолошке и етнолингвистичке интерпретације топонима Власотинце. На основу ономастичког материјала, фолклорне грађе и усменог предања, наведени локалитет доводи се у везу са паганским словенским божанством Велесом или Волосом, чији се култ ставља у древне индоевропске оквире.

као атрибуте има рогове и копита (рус. домовий или леший). Код Великоруса и Белоруса могао је носити и имена: лешак, лесовик, лесник, лесной, лисун, перелесник, царь лесной, лес праведный и сл. (в. Ишутин 2003). За јужнословенски простор релевантан је податак из Српског митолошког речника, где се под одредницом „лесник“ налази тумачење да је то „шумски демон који се тако назива у селима у околини Лесковца“. Помиње се и веровање да су лесници или шумски демони, заправо, заштитници стоке (Кулишић, Петровић, Пантелић 1998: 290). Очито је, дакле, да на митолошком плану постоји веза астионима Лесковац и топонима Власотинце. Уп. и одредницу „лесници“ у Речнику лесковачког говора Бране Митровића, коју аутор семантизује као „обичајну групу“ и илустрије примером: „Пошто добију дозволу, лесници играју и скачу по кући“ (Митровић 1984: 167).

Руска ауторка Татјана А. Берштам износи гледиште да су имена Велес и Волос Словени и Балти давали локалним хтонским божанствима или крупној персонификацији која се односи на водено-шумски, синкретички култ (Берштам 1996). Отуда је медвед (као „шумски господар, цар“) најчешћи животињски пандан Велеса/Волоса, али се он неретко (нпр. у фолклору Срба, Пољака, Литванаца) доводи у везу и са вуком (в. Менцеј 1999).²

Основно смисаоно оптерећење у имену Велес носи корен: *wel/wal/*(w)il (/H/цел-), и он, како показује Александар А. Ишутин (2003), означава архетип преласка између два света, уп., нпр., балт. *welli* – дан мртвих, лит. *veles* – сени покојника, *vele* – душа, *Veluona* – богиња духова предака; тох. *wal/walu* – умирати; ствнем. *Volusra* – један од назива подземног света умрлих, итд. Божанство *Vel* са нејасним функцијама имали су и Етрурци. Овом низу може се придружити и келтски назив Волшебне Земље, острва блажених – Авалон.

Из основног („загробно“) значења дате основе, проистекла су и друга значења, те је Волос и бог мудрости, магијских радњи, вештина (и преваре), окултних знања, као и свеколике древне културе и уметности...

Упоредно-историјском лингвистичком анализом утврђује се повезаност наведеног корена и са речима: вуна (руно), влас (коса; и длака, крзно), вал, овца (< *woŕtis), вук. Поређење наведених лексема у бројним индоевропским језицима омогућава да се реконструишу деривативи од наведеног корена. Тако се даље проширује семантичко поље Велеса/Волоса. По веровањима неких индоевропских народа, управо су и овца, и вуна (длака, крзно), уз рогове, атрибут Велеса/Волоса (конкретан језички материјал као илустрацију в. у Јовић 2018: 61).

За наш рад од значаја би могла бити чињеница да је индоевропски назив за вуно имао стари хомоним „вал, талас“, представљен у хетитском хидрониму *Hulana*, коме одговара име лит. реке *Vilnia*, уп. стсл. вљна, ствнем. *wella*, стинд. *umih* итд. Вјачеслав В. Иванов и Владимир Н. Топоров констатују да је ова хомонимна веза вала и вуне потврђена и митолошком везом реке

и пређе, као и густе женске косе (плетеница) код многих евроазијских народа, све до упечатљивог кинеског идеограма „бо ланг“ – вал, талас; букв. „водена кожа, крзно“ (према Станишић 2006: 164). Чини се да је потпуно оправдано и назив реке Власине посматрати у контексту ове древне митолошке везе.

Дакле, назив Власотинце третирамо као митолошки мотивисан топоним, изведен од имена Велес/Волос: Влас (Влаш, Влашић) био би само јужнословенски фонетски лик овог имена, за разлику од руске пуногласне форме.

Са наведеним тумачењем у вези је и наша претпоставка да би се назив „В(в)лах“ могао интерпретирати (и) као соционим, име друштвене групе чија је егзистенцијална делатност сточарство (не обавезно као етноним, назив за романизовано становништво планинских области Балкана, како се најчешће говори у литератури (детаљнију аргументацију, филолошку, археолошку и лингвистичку, в. у Јовић, нав. дело: 62).³

Горе наведене хипотезе поткрепљује и фолклорна и језичка грађа (обичаји, веровања, усмено предање, фразеологија).

У тексту Власинске легенде, објављеном у листу Власина под насловом „Власинско блато“ (бр. 54/121/1998), аутор Бранко Димић као централни мотив описује борбу (бодење) воденог бика, који се рађа из средишта земље, и ковачевог (земаљског) вола, који га на крају побеђује. Животињски симболи бик, во, крава доводе се у везу са „сточним богом“ (в. Премовић-Алексић 2002, Толстой 2003). Да је у питању природно станиште Велеса / Волоса, показује и опис изворишта реке Власине: блато, мочвара, низија. Најзад, у контекст се сасвим уклапа и употреба јединог антропонима у легенди: Величко (про-рочки надахнут стогодишњи старац, који риду воденог бика уочи Видовдана тумачи као знамење скорог ослобођења од Турака: „Не бојте се, браћо Срби, с'г ће да искарамо онај турске але, овој је добар знак, бик је рикал уочи Видовдана“).

Како тврде мештани Власотинца и околине, имена Вела, Величка, Власта, Влајко, Величко традиционална су у овом крају, што за нашу хипотезу није безначајан податак: подсетимо да руски лингвисти истичу широку распрострањеност антропонима Волос на руском северу, где је култ истоименог божанства био нарочито изражен.

Прикупљена теренска грађа о традицији коледара, „Ђурђевштину“, обреду везивања „богу браде“, обичају даривања краваја, обредном пре-зању волова ради разбијања градоносних облака, симболици власи (косе) и медвеђе длаке, значењу вуне у (локалној) идиоматици углавном имају аналоге на ширем словенском простору. Присутне су и локалне специфичности.

„Ја сам био у коледу, како не. Носили смо ражањ, сланину. У чарапке туримо босиљак. Ми не стављамо кожу, не. Клашњено, клашњено смо носили...“ (Александар Јовић, село Орашје, рођ. 1931. год.).

Најубедљивију илустрацију култа медведа у овом крају и његове везаности за натприродно, онострано, представља сведочење информатор-

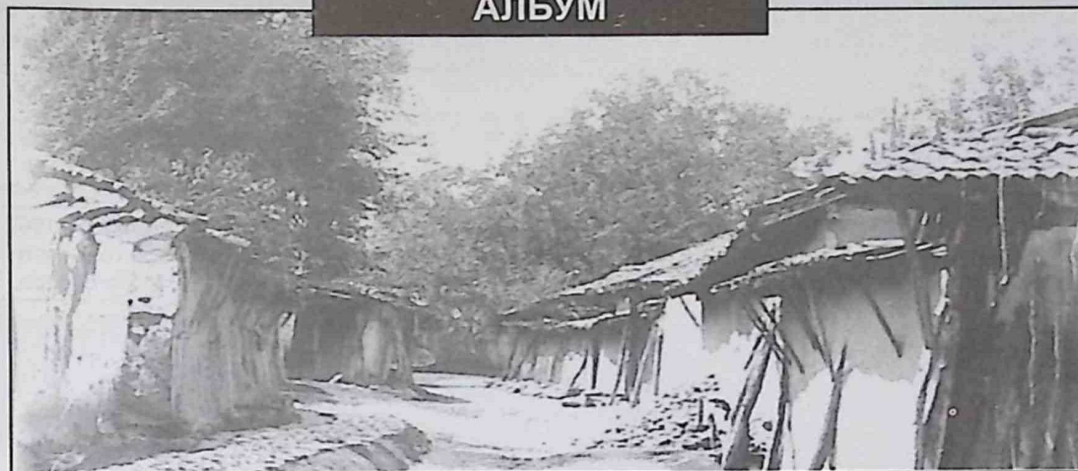
и простор), издавач: Филозофски факултет Универзитета у Приштини. Привукао нам је пажњу нарочито због чињенице да настоји да тинце и Власина добила имена. Замолити смо Александру Јовић да свој рад сведе на ниво популарне ревије, каква је *Наше Власотинце*.

ке из села Добровиш: „Сећам се како је мечка газила једну бабу. Она беше од онија што су знале мађије. Мечка гу притиска, гази гу, а она виче: 'Појачај, мецо!' И излечи гу" (Стојанка Петровић, рођ. 1931).

на Божић и за стоку (волови, овце)", сведочи Мара Ђорђевић из Батуловца.

Прикупљена теренска грађа (овде дата селективно) наводи на закључак да реликти Велесове/Волосове/Власове „владавине“ из

АЛБУМ

Стари сокак у Власотинцу (из легата Христифора Црниловића у Манаковој кући)

О симболици медвеђе длаке сведочи казивање Маре Ђорђевић из села Батуловце (рођ. 1947): „Често су ишли мечкари по наше село, често. Неке су жене кидале длаку да децу чарују. Било је то, ууу! Али обично се узимало длаку од мечке да се дете не плаши“.

Древна семантика вуне, везана за култ Велеса/Волоса, што значи и за магијско, оно-страно, још се чува у појединим окамањеним спојевима, углавном познатим и српском књижевном језику (нпр. прести црну вуну, у изразу „чија мајка црну вуну преде“). У овдашњем локалном говору фреквентношћу се издвајају и неки други фразеологизми:

„Вуна, кићо' каже се кад неког 'оћеш да уплашиш, да му утераш стра' у коске" (Мара Ђорђевић). Уп. и фразеологизам „А, баба-вуна!“, који под одредницом „вуна“ наводи Б. Митровић у Речнику лесковачког говора, семантизујући га као „страх, ужас“ (Митровић 1984: 51).⁵

Источнословенска традиција везивања „Велесове / Перунове браде“, коју објашњавајући Велесове/Волосове (Власове) функције, на основу записа из фолклористике Александра Афанасјева, наводи Спасоје Васиљев (в. Васиљев 1986: 55–58), има готово потпуну аналогију на овом делу јужнословенског простора. Само је назив општији: богу брада:

„...Кад се жетва заврши, амбар се кити. Узмемо класје, вржемо у сноп и вежемо сас црвен конач. ... И кад се обере виноград, остави се необрана гига, и то је 'богу брада' (Стојанка Петровић, Добровиш).

Руски слависта Никита И. Толстој истиче да је Велесова/Волосова најчешћа interpretatio christiana Свети Власије (на иконама окружен коњима, кравама, овцама), али неретко су то и Свети Никола и Св. Георгије. На подручју Власотинца и околине, то је, очито, Св. Ђорђе („Ђорђевштина“). У вези са забраном упрезања волова на тај дан занимљива је аналогија са простора Бугарске: тамо се говеда нису смела упрезати на празник Светог Власија (в. Толстој 2003).

У целом власотиначком и лесковачком крају и данас се меси кравај („кравајче“) и носи новорођенчету да буде здраво и напредно. Ова врста обичајног колача позната је и на другим словенским просторима (уп. рус. и укр. коровај, буг. кравај, словен. kравaj)⁶, а назив се такође може довести у везу са древним култом Волоса, овде у његовој функцији бога плодности и „дароватеља свакога блага и добробити“, према наводу Р. Катичића (Katičić, нав. дело: 79).

„Кравај се меси за децу и данас. Увек. Меси се за Младенце и када се дете роди. А месило се

давне и дуге претхришћанске епохе још увек опстају на датом поднебљу, те да је он од временна христијанизације вероватно био један од главних опонената хришћанском Богу у широком слојевима становништва. У време христијанизације Црква се скупа с државном влашћу обрачунавала с народном паганштином, дајући старим веровањима једнозначну негативну оцену. Без дубљег разматрања сложене проблематике првобитног отвореног антагонизма и каснијег суживота и преплитања, двоверја (термин Рибаква, према Смирнов, Еремина 2010), могло би се рећи да и данас постоји феномен „народног хришћанства“, које је у мањој или већој мери засићено паганским мотивима.⁷

Интердисциплинарни приступ примењен у раду омогућио је да стекнемо представу о једном древном култу, чије смо обресе, захваљујући

¹ И поред сталног помињања двају имена у руским летописима, као и у источнословенској и јужнословенској топонимији, већина истакнутих аутора сматра да је реч о идентичном божанству (Владимир Н. Топоров, Ватрослав Јагић, Роман Јакобсон, Радослав Катичић, Александар А. Иштутин и др.), што аргументује лингвистичком анализом и истоветним семантичким контекстом у коме се ова имена помињу: час се супротстављају Велес и Перун, час Волос и Перун.

² У словенској митологији његова главна хипостаза је ипак медвед, који, као господар звери, има највише митолошких одлика везаних за сферу плодности (краде жене и девојке и ступа с њима у брачне односе). Индоевропеисти Тамаз М. Гамкрелидзе и Вјачеслав В. Иванов наводе занимљиву паралелу: у хетитским обредима плодности, медвед се појављује као ритуални оплодотворилац дрвећа: hartaggaš-ma-šmaš šara arkiškitta – медвед је на вас скочио (према Станишић 2006: 169).

³ Са историчарима који појмом „Влах“ означавају романско, односно романофону становништво Балкана полемиче и хрватски филолог Марко Пијовић, износићи тумачење да овај назив има изворно прасловенско, односно индоевропско порекло, те да је могао настати и од „волхв“ – чаробњак, маг, онај који је у вези са оностраним (због чега изводи закључак да веза појмова влах и странац „вероватно потиче из прасловенске епохе“) (в. Рјивојић 2010).

⁴ Тј. сукунену одећу, од дебеле вунене ваљане тканине.

⁵ Паралеле уочавамо на широком словенском простору. Радослав Катичић у кајавском наречју налази експресиван израз „то су страхи“, који доводи у везу са култом Велеса/Волоса, позивајући се и на текст (источнословенске) Јарославске легенде, где се приповеда како је Велесов/Волосов идол изазивао страхове у народу, „творио је страхове“, по речима побожног писца (Katičić 2007: 81).

⁶ В. Этимологический словарь русского языка Макса Фасмера (Фасмер 2004).

⁷ Овде се нећемо упуштати у анализу широко распрострањене магијске праксе и њене погубне последице по духовно, душевно и физичко здравље становништва.

Литература

- Берштам, Т. А. (1996). Слово об оппозиции Перун/Велес (Волос) и скотских богов Руси. < www.ec/dejavu.ru/v/Veles.html
- Васиљев, С. (1986, репринт изд. 1928). Словенска митологија. Београд: Сазвежђа.
- Иштутин, А. А. (2003). Восточнославянские боги и их имена. <http://mesogaia-sarmatia.narod.ru/veles.htm
- Katičić, Radoslav (2007). Ljuta zvijer. Filologija 49. <https://hrcaak.srce.hr/filologija
- Менцеј, М. (1999). Шепавост вука у легендама о вучјем пастиру код Словена. < www.svevied.org.rs
- Петровић, С. (2015). Српска митологија у веровању, обичајима и ритуалу. Београд: Дерета.
- Рјивојић, М. (2010). Nekoliko paromena o podrijetlu imena „Vlah“. Studia mythologica Slavica XIII: 199–2019.
- Премовић-Алексић, Д. (2002). Средњовековне хумке на Сјеничко-пештерској висоравни. Милешевски записи 5: 39–46.
- Смирнов, Н. О. Еремина (2010). Проблемы изучения язычества на Руси. Актуальность вопроса. <http://grani.agnia.net/articles6/nikol.htm
- Станишић, В. (2006). Увод у индоевропску филологију. Београд: Чигоја.
- Толстој, Н. И. (2005). Очерки славянского язычества. <http://indrink.ru/media/books2003 – Indrik/Tolstoj-Ocherkislavjanskogojazychestva.
- Трубачев, О. Н. (2005). Труды по этимологии: Слово. История. Культура. Т. 2. Москва: Языки славянской культуры.

Извори - Речници

- Кулишић, Ш., Петровић, П. Ж., Пантелић, Н. (1998). Српски митолошки речник (друго допуњено издање). Београд: Етнографски институт САНУ.
- Митровић, Б. (1984). Речник лесковачког говора. Лесковац: Библиотека Народног музеја у Лесковцу.
- Толстој, С. М., Раденковић, Љ. (ред.) (2001). Словенска митологија – енциклопедијски речник. Београд: Zepher Book World.
- Фасмер, М. (2007). Этимологический словарь русского языка. 1–4. Москва: Астрель-Аст.
- Новине Власина бр. 54 (121), год. 1998.
- Саопштења информатора

Крајеви око Власине...

Крајеви око реке Власине се први пут спомињу у животопису Стефана Немање „Живот Светог Симеона“ из 12. века, под именом Уска, вероватно због уске долине којом у свом горњем току река протиче. Још далеко-сежније, овде је постојао и римски кастил. По једном предању, неку врсту насеља први су основали сточари номади Власи. Словенски племенски старешина Власта је овде населио сточаре, који су напасали стада на планини, па је насеље по њему прво имало назив Властимирци, па Властинци и коначно Власотинци, да би отприлике од Другог светског рата добило данашњи назив Власотинце. Турци су га називали Влашотинац.

(Мирјана Њања Томичић, То је онај живот, Власотинце, 2022)

Име Власотинце...

Име Власотинце, свакако, настало је од некадашњих становника ових крајева – Влаха, старих балканских номада који су са својим стадима боравили у шумовитим пределима и по бачијама производили качкаваљ. Поповић мисли да је језгро насеља Власотинца зачето негде у 17. веку али, по подацима из старих турских извора и других докумената, изгледа да је то било раније.

(Драгутин М. Ђорђевић, Власотинце – прилози за изучавање историје лесковачке области, Лесковачки зборник 12, Лесковац, 1972)

фолклорној, етнолингвистичкој и ономастичкој грађи, назрели и на локалитету Власотинца, малог сегмента словенског југа који се, и поред локалних специфичности (варијетета), јасно уклапа у словенске и шире, индоевропске, оквири.

Власотинце се може похвалити великим бројем успешних људи који су достигли изузетне резултате у пословима којима су се бавили, амбиција, енергијом коју су имали, упорношћу, одлучношћу и пожртвованошћу достигли највише домете у професијама које су ода- и Јована, који су се, отерани из свог дома у Власотинцу после Другог светског рата, ипак, радом, стручношћу, дисциплином При том, и упркос свему, никада нису заборавили

ТРЊЕ КОЈЕ ИМ ЈЕ БИЛО СУЂЕНО

О Живојину Валчићу се најмање зна, али управо је он та карика која је чврсто држала породицу на окупу и која није дозволила да се успоставили његов деда Антанас, још више отац Милан. Одселивши се из Власотинца код рођака у Београд, са супругом Босанком били пошли у школу, непосредно после Другог светског рата, и губитка готово целокупне имовине и грађанских права, успео је да

ЖИВОТ ДОСТОЈАН ФИЛМА

Живојин Валчић, рођен је 30.12.1910. године у кући познатог власотиначког банкара Милана Т. Валчића и супруге Јулке. Милан и Јулка су 1907. добили сина Чедомира који је преминуо већ следеће године, а новорођеном сину су дали име Живојин како би био боље среће него његов брат и како би живео дуго и срећно. У тренутку рођења Живојин је био пето дете у кући и једини син. После њега рођена је још једна сестра.

Милан Ж. Валчић

Милан Валчић је био учесник оба балканска рата и Првог светског рата, због чега се Живојин није много дружио са оцем у раном детињству. Брига о породици у тим тешким ратним годинама, посебно после повлачења српске војске на Крф, пала је на већ остарелог деду Антанасија (Тасу), бабу Цвету и мајку Јулку, коју су сви звали Мака.

Милан је преживео све ратове, повлачење преко црногорских и албанских планина и мочвара, пробој Солунског фронта и вратио се својој породици. Период после Првог светског рата обележио је нагли успон квалитета живота у целој земљи, па тако и у Власотинцу, а настављено је и са демократским тековинама које су успостављене у Краљевини Србији.

Као убеђене демократе, Живојин и отац Милан били су чланови предратне Демократске странке и учествовали су у изборним радњама на територији Власотинца. Тај демократски дух Живојина није напуштао ни у време комунистичке владавине Јосипа Броза.

Играо је фудбал у локалном клубу Власина, а једно време је био и председник клуба. Љубав према спорту, посебно фудбалу, гајио је до краја живота. Пре Другог светског рата био је страствени навијач ФК Југославија, а по гашењу тог клуба постаје још страственији навијач ФК Црвена Звезда. Наиме, одмах после рата, навијачи Звезде су сматрани остатком буржоаских, реакционих снага у друштву. Једини проблем је био што их је било много и што су били далеко бројнији од навијача супарничког клуба, који је носио име оружане комунистичке формације. Када би Живојина неко питао зашто са таквом страшћу навија за Звезду, он би одговорио „Да ли можеш да ме замислиш на стадиону да вичем напред Партизан“.

Почетком тридесетих година 20. века, са оцем Миланом води породичне послове, а посебну склоност је показао према финансијама. Зато у очевој фирми преузима посао рачуновође. Одслужио је војни рок и постао резервни официр. Уједно је био и члан аероклуба Наша крила. Пошто је породични посао, захваљујући повољним условима у држави и демократском уређењу, напредовао, одлучили су да саграде нову породичну кућу. Врло брзо кућа, односно „палата Милана Т. Валчића“ како је данас зову Власотинчани, саграђена је и дан-данас представља репрезентативно здање у центру вароши. Живојин се жени Босанком, из старе и познате власотиначке породице Михајловић. Добијају два сина, Милана (рођен 1935. године) и Јована

Живојин М. Валчић

(рођен 1939. године). Интересантно је да су обојица рођени истог датума 23. августа, али са четири године разлике. Обојица су рођени у новој породичној кући.

МИЛАН ВАЛЧИЋ - "ЧОВЕК СА ПЕТ ЖИВОТА" КОЈИ ЈЕ ОСТАВИО НЕИЗБРИСИВ ТРАГ У СВЕТСКОМ РУКОМЕТУ

СПОРТОМ ЈЕ ГРАДИО МОСТОВЕ МЕЂУ ЉУДИМА

Милан Ж. Валчић, познат као Валча, спортски радник, рукометни тренер, међународни рукометни судија и дугогодишњи генерални секретар Рукометног савеза Југославије. Рођен је 1935. године у породици Живојина и Босанке Валчић, а унук је Милана Т. Валчића. Са детаљима из живота чувеног спортског радника упознала нас је његова ћерка Александра Валчић Мећава.

Саша З. Станковић

„Прадеда Милан био је осуђен као 'народни непријатељ' и породици је конфискована целокупна имовина. Избачени су из велелепне куће у центру Власотинца, коју су он и његов син Живојин подигли 30-их година 20. века, а у којој је рођен и мој отац Милан, као и његов четири године млађи брат Јован. По избацивању они се се преселили у Београд“, започиње причу Александра.

ПЕТ ЖИВОТА ИЛИ ПЕТ ЛИКОВА

Још у основној школи Милан, познатији као Валча, показао се као добар спортиста. Завршио је Другу мушку гимназију, затим и Факултет за физичку културу. Иза њега је остало неколико бурних животних епизода. Један живот је провео као рукометаш, други као тренер, трећи као рукометни судија, четврти као високи функционер рукометних савеза и, најзад, пети као породичан човек.

На полеђини једне необичне фотографије која приказује портрет тореадора, дословце пише: „Ово је Валча, чувени рукометни тореоро са златном пиштаљком“. На слици је оригинални лик Милана Валчића, легендарног арбитра чији живото-

пис заслужује роман. Међутим, ништа у његовом животу није било случајно, нити је било узалуд. Готово све што је наумио и замислио он је то, пре или касније, и остварио. Ушао је у рукомет који му је био страст, потреба, опсесија и порок, укратко – читав живот.

„Своју бурну и несвакидашњу каријеру започео је као играч београдског 'Железничара' (велики рукомет), за који је наступао од 1950. до 1962. године. Због повреде рамена каријеру је наставио као тренер истог клуба (1965-1969), са којим је два пута био финалиста Купа Југославије. Мање је познато да је Милан, као тренер железничке репрезентације Југославије, нашем рукомету донео прву медаљу на ме-

(наставка на страни 18)

Лична архива породице

Валча, рукометни тореоро

а увек су са поносом истицали своје власотиначко порекло. Некима од њих судбина није била наклоњена, али су они снагом својих брали за своје животне позиве. Овде вам дајемо три животне приче чланова породице Валчић, оца Живојина и његових синова Милана и васпитањем изборили за своја места у друштву, овенчани посебним резултатима, признањем и поштовањем заједнице. своје Власотинце и радо су му се враћали.

ПРОЦВЕТАЛО ЈЕ

покида ланац вредности и успеха које су синовима Миланом и Јованом, који још нису сачува породичну слогу из које су израсли.

РАТ ЈЕ ПРЕКИНУО МИРАН ПОРОДИЧНИ ЖИВОТ

Спокојан живот између два светска рата, прекинуо је Други светски рат. Живојин као резервни официр учествује у Априлском рату. Тих дана био је сведок пропасти једне идеје која се звала југословенство. Причао је како су хрватски војници масовно дезертирели из својих јединица, а неки се одмах отворено стављали на страну немачког окупатора. Оно што је такође запазио била је улога комуниста. Имајући у виду да Со-вјетски Савез још није био нападнут и да је важио пакт између Стаљина и Хитлера, комунисти су такође бојкотовали одбрану земље. То је код Живојина формирало мишљење које га је пратило до краја живота, које је пренео и на своје потомке, а то је да су два највећа непријатеља српске националне идеје била југословенство и комунизам. Априлски слом га је затекао негде у Босни, успева да избегне заробљавање и захваљујући српским сељацима из околине Пријепоља који су му дали цивилно одело враћа се у Власотинце.

Крајем септембра 1941. комунисти упадају у Власотинце и пале општинску архиву. Због тога локални четници хапсе одређени број људи за које су сматрали да су комунисти или да помажу комунистима, као и двадесетак виђенијих грађана Власотинца. Међу ухапшенима осумњиченим за сарадњу са комунистима је био и Живојинов шурак Михајло Михајловић, брат његове жене Босанке, књижевник и уредник листа Власина. Живојин је у договору са Михајловићима, оцем Михајловим Владом и стрицем Душаном, са 500.000 динара откупио животе свих ухапшених и они су пуштени. На жалост, Михајла Михајловића су касније ухапсили Немци и сматра се да је стрељан у Нишу 1943. године, али то никада није потврђено. Породица је после рата тражила информације о њему чак и у Норвешкој где су

Живојин и Босанка са синовима Миланом и Јованом

Немци слали многе Србе на принудан рад.

Можда је управо овај случај са откупом био повод да га комунисти позову у своје редове, али је он то одлучно одбио јер је видео да се они првенствено боре за освајање власти и да им српско национално питање и опстанак српског народа у тешким условима рата уопште нису битни. У исто време Александар Мишић, син прослављеног војводе, са којим се познавао од ране, позвао га је да се прикључи покрету Драже Михаиловића. Тиме је себи дефинитивно навукао на главу смртну пресуду, јер су комунисти за то сазнали и решили одмах да га убију. Живојин је на време сазнао за комунистички план и побегао у Београд код своје најмлађе сестре где је провео већи део рата.

ПОРОДИЦА ЈЕ СПАШЕНА ЗАХВАЉУЈУЋИ РОДБИНИ

По „ослобођењу“, комунисти и други пут покушавају да га убију. Био је одређен за стрељање, али је на волшебан начин то избегао. Никада није причао шта се десило и како се спасао сигурне смрти. Ипак, цела имовина Валчића је конфискована, а отац Милан је осуђен као народни непријатељ. Живојинов син Јован је добро запамтио како су се комунисти хвалили упадом у породичну кућу Валчића и, посебно, њихово одушевљење са којим су разбијали ствари у кући.

Дошли су црни дани за породицу Валчић, која је практично остала без средстава за живот. Морали су да се сналазе како су знали и умели, често боравећи код рођака. Већи део тог тмурног периода провели су у Београду, живећи код Живојинове сестре Зорке, која је такође била хапшена од стране комуниста и чијег су супруга комунисти стрељали.

Како комунисти нису у својим редовима имали школован и образован кадар, оне које нису убили приморали су да раде у, сада комунистичким, предузећима. Тако је и Живојин почео да ради у предузећу „Полет“. Брзо је дошло до изражаја његово познавање финансија и постао је финансијски директор. Иако је радио у комунистичком предузећу свој посао је обављао као да ради за своју породичну фирму. Много пута је причао свом унуку Милану како је живот чудан и пун апсурда и да он, коме је све отето од стране комуниста, сада ради у комунистичком предузећу и чува то предузеће да га не опљачкају и растури ти исти комунисти. Да то није била само празна прича, коју и најслабији пролећни поветарац може да распрши као једва видљиву јутарњу маглу, можемо да видимо из следећег догађаја. Наиме, када је Живојин отишао у пензију, радници ДП Полет су долазили код њега да га питају да ли може да се реактивира из пензије и почне поново да ради, јер, како су сами причали, чим је он отишао у пензију „ови“ све упропастише и покрасише.

Живојин Валчић је преминуо 15. априла 1989. године, не дочекавши да доживи две ствари које би га сигурно обрадовале: прве више-страначке изборе после деценија комунистичке владавине и освајање Купа шампиона у Барију од стране ФК Црвена звезда.

ЈОВАН ВАЛЧИЋ - ПОСВЕЋЕНИК ТЕЛЕВИЗИЈЕ, ОДЛУЧАН ЗА ВЕЛИКЕ ОДЛУКЕ И ВАЖНА ДЕЛА

ПРАТИО ЈЕ ТРЕНДОВЕ И САМ ИХ СТВАРАО

Јован Валчић је био дугогодишњи директор за техничка и производна питања Телевизије Београд. Рођен је у Власотинцу 1939. године у породици Живојина и Босанке Валчић, а унук је Милана Т. Валчића. Јованову животну причу поделио је за Наше Власотинце његов син Милан.

Саша З. Станковић

Безбрижно рано детињство врло брзо је прекинула немачка окупација. Нажалост, опасност није долазила само од стране окупатора. Јован је 6. септембра 1944. преживео савезничко бомбардовање Лесковца, јер је дан раније оперисао слепо црево. За разлику од хиљада других Лесковчана Јован је имао среће, јер су га мајка Босанка и баба Милка на рукама носиле, тек оперисаног, од Лесковца до Власотинаца.

„Толико жељно чекано ослобођење није донело и стварну слободу, јер је уведена диктатура и страхо-влада једне партије и једног човека, који се три деценије раније борио на страни Аустроугара, против часних српских домаћина какви су били и Јованови дедови, и са очеве и са мајчине стране. Отац Живојин, као резервни официр и учесник Априлског рата једва се спасио партизанског стрељачког строја и комунистичке (не)правде, а деда Милан је осуђен као „народни непријатељ“ и конфискована му је сва имовина. Тада још увек малом Јовану нарочито је тешко пало избацивање из велелепне куће у центру Власотинца, коју су његов деда Милан и отац Живојин подигли 30-их година 20. века и која је и дан-данас најрепрезентативнији објекат у Власотинцу.

Управо у тој кући је он рођен, као и његов четири године старији брат Милан“, објашњава Јованов син Милан.

Породица се тих тмурних година сели у Београд, одседајући код рођака. Још у основној школи Јован се показао као одличан ђак и добар спортиста. Завршио је Другу мушку гимназију као један од најбољих ђака, а затим уписао и завршио Електротехнички факултет, као један од најбољих студената. Играо је кошарку у ОКК Београду са легендарним Радивојем Кораћем, касније је, под утицајем старијег брата Милана, играо рукомет.

Још као студент Јован се определио за телевизијску технику и продукцију као свој професионални позив. Студентску праксу је одрадио

(наставка на страни 19)

Јован на једном од директних ТВ преноса

Власотинце се може похвалити великим бројем успешних људи који су достигли изузетне резултате у пословима којима су се бавили, амбиција, енергијом коју су имали, упорношћу, одлучношћу и пожртвованошћу достигли највише домете у професијама које су ода- и Јована, који су се, отерани из свог дома у Власотинцу после Другог светског рата, ипак, радом, стручношћу, дисциплином При том, и упркос свему, никада нису заборавили

СПОРТОМ ЈЕ ГРАДИО МОСТОВЕ МЕЂУ ЉУДИМА

(наставак са стране 16)
 ђународном такмичењу. Било је то на Светском првенству железничара у пољском граду Олшчињу, 1966. године, када су наши рукометаши освојили златну медаљу. На свом животом путу, захваљујући пиштаљки, која му је била и мајка и маћеха, доживео је многе почести. Имао је ту привилегију да крстари Земљином куглом и види безмало све делове света, наставља ћерка славног рукометаша.

Био је најуспешнији рукометни арбитар свих времена - Минхен 1972, Монреал 1976, Москва 1980. и Лос Анђелес 1984. године, или, другим речима, делио је правду на четири Олимпијаде, што је биланс који нема ниједан други ар-битар на свету.

УТАКМИЦА ЖИВОТА ПРЕД ЦЕВИМА АУТОМАТА

Као врсан арбитар, темпераментан, особен, бритац, храбар, тактичан и ауторитативан, уживао је највећи могући реноме у свету рукомета. Легендарни Данац Џек Родил (који је судио финале у Минхену 1972) говорио је о Валчи с највећим уважавањем: „Био је култни арбитар са изузетном културом суђења. Имао је једну урођену ману – да најбоље суди када му је највише „горело под ногама“.

Када је било најтеже? Можда у далеком Бразавилу, главном граду Конга, где су судили квалификације рукометашица за Олимпијске игре у Москви. Турнир је имао политичку позадину, јер су учествовале селек-

RK "ŽELEZNIČAR" BEOGRAD
 GLUMAC, ĐURIĆ, ŠPET, MARKOVIĆ, KALUBERČIĆ, FIJILOVIĆ, PETROVIĆ, VALČIĆ, STEFANOVIĆ, JANČIĆ, ŽIVANOVIĆ, JANKOVIĆ, ??, STEVANOVIĆ I HAJDIN

на свака два метра, били су гарди-сти наоружани аутоматским пушкама на готовс. Утакмица је завршена поразом домаћих рукометашица, а како су утакмицу привели крају у тим условима и отишли, никада им није било јасно“, објашњава Александра, Миланова ћерка.

ПРИЈАТЕЉСТВО СА ЛЕГЕНДОМ НЕМАЧКОГ РУКОМЕТА

Немачко рукометно чудо откривено у Србији интересантна је прича, која говори много о Валчи и као човеку и као рукометном стручњаку. То је прича о Ерхарду Вундерлиху који је крунисан као најбољи рукометаш Немачке 20. века. Вундерлихове везе с нашим рукометом су много чвршће него што је то познато широј спортској јавности.

толико да су се телефони на линији Југославија - Немачка 'ужарили'. Валча је одмах кренуо у акцију да такав таленат заузме право место. Већ наредне године Вундерлих је постао члан Гумерзбаха. За свега три године постао је суперзвезда. Тачку на каријери ставио је 1988. године у родном Аугзбургу, где је Западна Немачка одиграла ревијалну утакмицу против селекције света. Наравно, на том спектаклу правду су делили Милан Валчић и његов судијски партнер Милан Митровић, што је био очигледан доказ Вундерлихове захвалности Валчи“, рекла је наша саговорница.

ПРИЗНАЊА, ОДЛИКОВАЊА И ВРЛИНЕ

Када је 1984. године дошао на место генералног секретара Рукометног савеза Југославије, било је много радости за наш рукомет. Био је на тој функцији до 1997. године. И тај посао радио је с пуно успеха, онако како само он то уме. То је био период највећих клупских и репрезентативних успеха нашег рукомета. Тешко је одредити шта му је био већи изазов. Као судији, или пак као функционеру. За изузетне заслуге у рукомету добио је многа признања, од којих му је можда најдража Специјална повеља, као и Златна значка ИХФ-а. За успешан рад у школској настави, као наставник физичког васпитања, такође је добио бројне награде од којих би издвојили Медаљу рада, добијену од председника СФРЈ и Октобарску награду Скупштине града Београда (1980). Постхумно је одликован на Свечаној академији поводом 70 година Рукометног савеза Србије, када су ћерке Анита и Александра примиле то одликовање.

Сви који су познавали Милана Валчића Валчу знају да је поред свега што је постигао у животу, његова највећа врлина била стална и несребична потреба да спаја људе и да тако гради нераскидиве мостове међу њима. Тај је дар, заједно са својом супругом Звезданом, пренео и на своје ћерке.

Privatna arhiva porodice

Исто толико пута делио је правду и на светским шампионатима: рукометашицама 1970. у Француској, 1974. у ДР Немачкој и 1978. у Данској, а рукометашицама 1975. године у Совјетском савезу. Поред тога водио је два светска првенства Б групе (1981. у Данској - за жене, и 1983. у Холандији - за мушкарце), као и два јуниорска првенства света (1977. у Румунији - где је судио полуфинале јуниорки и 1985. у Италији - где је судио финале јуниора СССР - Шведска). Ту су и два студентска светска првенства, велики број утакмица у квалификацијама за светске шампионате и Олимпијске игре.

У европским такмичењима судио је велики број утакмица, и то три финала Купа шампиона, три финала Купа купова Европе и једно финале Купа ИХФ-а. На међународној сцени водио је 1.926 утакмица, а од тога 213 интернационалних (само А селекције) - по чему је својеврстан рекордер. Треба напоменути да је „делио правду“ на свим познатим светским турнирима – Трофеј Карпата, Куп Балтика, Балатон куп, ТВ турнир шампиона у Добоју и многим другим. Прву утакмицу судио је 1967. у Београду, а последњу тачно две деценије касније, у Нагоји, Јапан.

ције Конга и Јужне Кореје, чије земље у то време нису имале дипломатске односе, па је њихов двобој превазишао оквире спортског ривалства. Домаћини су све судије и делегате држали као заточенике. Имали су возача и кола на располагању, и полицајца у пратњи. Била им је забрањена шетња без пратње. Реванш утакмица била је на фудбалском стадиону, пред 30 хиљада људи. Од судија се очекивало да 'монтирају' резултат, да домаћин победи па макар и силом то изнудили. Гледаоци су преко оградe, у гроздовима, падали на атлетску стазу. Око целог терена,

Ко зна причу, није му било чудно што је 2007. године Вундерлих посетио Београд и изразио огромну жељу да се види са Валчом, који је био актер и сведок његовог рукометног успона.

„Средином 1975. Вундерлих је имао 19 година и рекреативно тренирао рукомет у клубу ФЦА из Аугзбурга. Металопластика је завршила своју прву прволигашку сезону, а да би обогатила искуство утакмицама против иностраних екипа помогао им је баш Валча, који је договорио утакмице са клубом ФЦА из Аугзбурга. После утакмица у Аугзбургу и Шапцу, игра плавокосог двометраша подигла је прашину

а увек су са поносом истицали своје власитиначко порекло. Некима од њих судбина није била наклоњена, али су они снагом својих брали за своје животне позиве. Овде вам дајемо три животне приче, чланова породице Валчић, оца Живојина и његових синова Милана и васпитањем изборили за своја места у друштву, овенчани посебним резултатима, признањем и поштовањем заједнице. своје Власотинце и радо су му се враћали.

ПРАТИО ЈЕ ТРЕНДОВЕ И САМ ИХ СТВАРАО

ОКК Београд, РК Железничар

(наставка са стране 17)

у првом студију Телевизије Београд на Сајмишту. По завршетку студија неколико година је радио у лабораторији за телевизију у Институту „Михајло Пупин“, а 1967. године прелази у Телевизију Београд, где остаје до пензије.

ТЕЛЕВИЗИЈСКА ТЕХНИКА КАО ПРОФЕСИОНАЛНО ОПРЕДЕЉЕЊЕ

„Био је заљубљеник у директне преносе и сматрао их је суштином телевизијског посла, јер је сваки био подухват за себе, а грешке при њиховој реализацији биле су практично недопустиве. Као шеф преносне технике 70-их година прошлог века, са екипом својих сарадника поставља стандарде за директне преносе, посебно када је почело емитовање програма Телевизије Београд у боји. Прва репортажна кола у боји на овим просторима купљена су од америчке фирме РЦА и допремљена у Београд 1971. године. Технички пријем репортажних кола у САД су обавили инжењери Јован Валчић и Боривоје Срећковић. Званични почетак емитовања 2. програма Телевизије Београд у боји био је 1. јануар 1972. године. Први велики Европски пренос урађен овим колима био је са Светског првенства у ски скоковима на Планици, марта 1972. године. Нешто касније реализован је пренос отварања ХЕ Ђердап. Исте године следе преноси великих спортских такмичења и то Светског првенства у стоним тенису у Сарајеву, Европског првенства у боксу у Београду, првог Светског првенства у воденим спортовима у Београду, Светског првенства у рукомету за жене. Највише оцене за технички квалитет преноса добила су ЕП у кошарци 1975. и СП у боксу 1978. године“, говори Милан о очевој професионалној страсти.

Јован Валчић је као шеф преносне технике Телевизије Београд, а касније и као директор за техничка и производна питања, поред развоја и емитовања програма телевизије у боји немерљив допринос дао и раз-

воју електронског новинарства (Electronic news gathering - ENG), процесу дигитализације и изградњи капацитета Телевизије Београд и касније РТС-а.

Као део или вођа тима стручњака имао је непогрешив осећај у ком смеру ће се кретати телевизија и телевизијска техника и увек се међу првима опредељивао за најбоља техничко-технолошка решења, као што су набавак прве ЕНГ камере у региону (а није их било много ни у Европи) од фирме Ампех, првог уређаја за успорену репродукцију, избора немачког ПАЛ система за кодирање боја, а касније и увођење БЕТА система јапанске фирме Сони. Интересантно је да је пре Телевизије Београд само једна телевизија у Европи користила Сони БЕТА систем, који се касније годинама практично примењивао као стандард.

ДИРЕКТНИ ПРЕНОСИ ПОСЕБАН ИЗАЗОВ

„Међу директним преносима које је реализовала Телевизија Београд под руководством Јована Валчића, свакако су најбитнији били пренос сахране Јосипа Броза Тита и пренос такмичења у бобу и санкању на Олимпијским играма у Сарајеву 1984. Оба преноса су била толико успешна да је Јован после њих дао низ интервјуа у стручним часописима и описивао на који начин су остваривани поједини продукциони захтеви. Иначе, Телевизија Београд према плану и није требало да ради пренос такмичења у бобу и санкању, али претходно изабрана телевизија је сматрала да је тај посао исувише захтеван и ризикан. Са самоувереношћу право београдског мангупа, а потпуно сигуран у квалитет и способност својих инжењера, техничара и режисера, без много устезања само је рекао: 'Ако се ви плашите, пренос ћемо одрадити ми и то ће бити најбољи пренос до сада у историји боба и санкања'. Речено и учињено“, истиче Милан „подвиге“ свога оца.

Заоставштина Јована Валчића у Телевизији Београд не завршава се

само у вези са техником и директним преносима. По доласку на чело тада ОУР-а „Техника и продукција“ залаже се за коришћење ћириличног писма, које је скоро потпуно било истиснуто из употребе. Врло брзо од својих колега добија надимак „Ћирило“. „Ћирило“ је успео у напорима да Телевизија Београд, као основно писмо, почне да користи ћирилицу. Подржава и охрабрује пројекте и предлоге својих колега уредника и новинара, као на пример Сергеја Шестакова за увођење до тада, за наше просторе, непознатог Јутарњег програма, који се показао као право откровење. Снима се изузетно квалитетан драмски, културни, забавни, научни и школски програм, а све то не би било могуће без адекватне подршке технике и продукције.

са кишобраном, Црвена звезда обавезно добија утакмицу. Терали су га, чак и када је летње време и сунчано, да долази у мантилу и са кишобраном, а он је све то због вољеног клуба прихватио. Средином 90-тих година прошлог века, на водећим позицијама у држави били су људи блиски главном Звездином ривалу, тако да је и сам

Јован са својом екипом на терену

ОТВАРАЊЕ ТЕЛЕВИЗИЈСКИХ ДОПИСНИШТВА

Посебан ангажман био је отварање дописништава Телевизије Београд по Србији, чији је руководилац пројекта био управо Јован Валчић. Отворана су таквом брзином и лакоћом да су се општине практично такмичиле која ће пре да добије дописништво.

Иако је достигао врх професионалног деловања, Јован никада није заборавио своје корене и место где се родио. Увек је помагао људима из Власотинца, а када је било потребно и саму општину, посебно после елементарних непогода, 1988. године, у циљу правремене информисаности јавности и достављања помоћи.

„Велика спортска љубав му је била Црвена звезда, посебно фудбалски клуб, а ту љубав је наследио од оца Живојина, који се за Црвену звезду определио изражавајући својеврсни вид отпора актуелном комунистичком режиму. Наиме, већину навијача Црвене звезде комунисти су посматрали као тзв. 'реакцију'. Колеге из репортажних кола су приметиле да када Јован дође на стадион у мантилу и

директан пренос прославе 50 година од оснивања СД „Црвена звезда“ био под знаком питања. Ипак, велики 'Звездаш' није дозволио да се то деси и пренос из Сава центра одрађен је његовим залагањем“, одговара Милан на питање зашто му је отац навијач Црвене звезде.

Као, вероватно, најбољи познавалац историје Телевизије Београд 70-их, 80-их и 90-их година ХХ века, често је гостовао у емисијама које су имале за циљ очување података о људима, техници и преносима који су обележили то време. Како је сам говорио, одјавне шпике директних преноса обично нису приказивале имена чланова екипе која је тај пренос реализовала. Водио је дневник директних преноса у периоду 1971-1977, где је све уредно записивао. Те две свеске је предао Архиви садашњег РТС-а, као вредан документарни материјал, да се, пре свега, не забораве имена људи који су те преносе реализовали. За изузетне заслуге у домену развоја телевизијске технике и продукције одликован је Орденом рада са златним венцем.

Замолили смо Мирослава Краинчанића, некадашњег омладинског активисту и узорног омладинца, да се присети дана свога дечаштва и младости и да нам кроз своја сећања приближи Власотинце 60. и 70. година прошлог века. Да нас подсети на дане када су лични пример, енергија и ентузијазам омладине били носиоци културног и јавног живота Власотинца. Ево његове приче.

ОМЛАДИНСКИ АКТИВИЗАМ У ПОСЛЕРАТНОМ ВЛАСОТИНЦУ

Како сам изникао у друштвеним околностима где сам поред низа личних активности имао и одређена ангажовања у разним општинским и државним органима, најпре као омладинац, а касније и као одрастао грађанин, могу да кажем да сам живео у много уређенијим околностима, где се поштовао ред и закон. Омладина је имала утврђене смернице и широке могућности за лично исказивање и коришћење времена, опредељена на здрав начин живота.

Мирослав Краинчанић

Ношени вихором победе над фашизмом деца и омладина Власотинца својим су активностима, у првим деценијама после Другог светског рата, подржавали припаднике разних удружења попут СУБНОР-а (Савеза удружења бораца народноослободилачког рата), АФЖ-а (Антифашистичког фронта жена), Удружења занатлија и домаћица „Домаћичка школа“, Удружења винара задругара, удружења љубитеља природе, Добровољно ватрогасно друштво, Ловачко удружење, Културно уметничко друшт-

Петровић, као водитељ, уз подршку Момчила Момета Цокановића, као руковођа разгласом. Ова манифестација је била посећена са свих страна, брда и планина. Сналажљиви младићи су се још у току дана пентрели у Баба Драгини ораси, који су красили Башту. Онда су заузимали позиције са којих су пратили вечерње догађаје и „лансирали“ мраве и труле гранчице ораха право у тањире гостију кафане. Младост лудост.

МАНГУПСКА РАБОТА

Ова носталгична времена су далеко за нама, а данас их памте само они времешни Власотинчани који су своје слободно време проводили у наведеним друштвима и удружењима, са пуно љубави и преданости. Дечја разонода биле су да-

Публика за време одржавања првог Сабора народног стваралаштва Србије

биолошка, млади физичар, прва помоћ, бродарац, селенити и др. За селените мало појашњење - покојни адвокат Зоран Давинић, као ученик ове школе, предводио је групу заљубљеника у летелице, попут змајева, балона на топао ваздух, једрилица разних типова. На свим такмичењима на којима смо учествовали били смо доминантни. Власотинчани селенити су на једном Савезном такмичењу освојили, ни мање ни више него - спортски авион! Услов за допремање авиона је био да се изгради аеродромска писта, што је тадашње општинско руководство одбило, јер је то „мангупска работа!“

У оквиру ДТВ „Партизан“ било је активно и пливачко друштво, чији су пливачи „жарили и палили“, како на нивоу тадашњег Среза Лесковац, тако и на нивоу Републике Србије и бивше ФНРЈ. Тренирали смо купајући се свакодневно у Власини и пливајући уз матицу, што је била велика предност над онима који су вежбали у мирној води, у базенима у Лесковцу, Грделици и Вучју. Остављали смо их иза себе за по две дужине тела. Нажалост, бројне дипломе су пропале, сеобом инвентара ДТВ „Партизан“ у неки магацински простор. Иначе, бројни чланови овог друштва једва су чекали свој

дан за вежбање, где су посебно вежбали мушки и женски састави, а имали смо и један дан заједничког вежбања.

Као члан извиђачке организације, где сам се учланио са десетак година, прошао сам „од Вардара до Триглава“, уз честе боравке, на бројним акцијама, у природи и пријатељских дружења поред логорских ватри, које је организовао Савез извиђача Србије. И ту смо освајали бројна признања и дипломе широм Југославије. Уз то, ширили смо многобројна познанства и склапали незаборавна пријатељства. Ту се посебно истицао наш члан Чедомир Ристић „Тркуша“, својим хумором и „провалама“. После расформирања овог одреда извиђача, случајно сам набасао на његову заставу у магацину школе „Синиша Јанић“, наравно узео сам је и сада је љубоморно чувам!

ТО НЕ МОЖЕ БИТИ СВАК

Као одскочна даска за одабир будућих подобних чланова Комунистичке партије била је омладинска организација. У тадашњим школама, Гимназији и Школи ученика у привреди, као и у бројним предузећима, постојале су основне орга-

Организатори првог Сабора народног стваралаштва Србије

во, стрељачки савез, Друштво за телесно васпитање „Партизан“, Извиђачки одред „Синиша Јанић“, неколико оркестара и других удружења. Да поменем овде и Удружење голубара и одгајиваче канаринаца, где су се посебно истицали Мике Шоп, наставник физике и Аца Дидић, јоргандија.

У то време игранке викендом су биле редовне и биле су главна преокупација омладине тога доба. А како игранке не иду без музике за то су се бринули Мита Линдар - хармоника, Звонко Гира - саксофон, Миле Пурјак - гитара, Јоца Паризлија - кларинет, Љубишко Ђона и Милан Шела - бубњеви, Тома Кире - соло певање, Драган Диманић - клавијатуре, Јоца Лалиш - гитара...

Башта Парк, мирис роштиља и музички догађаји, уз „певаљке“, окупљали су читаве власотиначке породице и госте из окружења. Посебан догађај је био приредба коју смо звали „кермес“, коју су у Башти Парк организовали студенти за време летњег распуста. Овде су се посебно истицали Радивоје Бајић Баја, својим скечевима, Богдан

вно заборављене игре орасима и кликерима, Школице, Нека бије нека бије, Жмурке у вечерњим сатима, Цилит, Гуцке, Пуцање карбидом испод конзерве, Крпењача на мале голове.

Прангијање за време празника, где се својом великом прангијом посебно оглашавао Миме Лушко, син чувеног, робусног пољака Лушка, који је био страх и трепет за крадљивце винограда и воћњака. Пуњење за прангију Миме је обезбеђивао крадомице од оца, вадећи из противградних ракета пуњења. Посебна игра чаурама, које су остале из ратног вихора, састојала се у томе што се празне чауре наређају на пет корака, по пет у низу, као кегле у билијару, а посебно направљеним гађачем од две спојене чауре са отежањем, циљало се у ту мету. Гађа се једном, а плен су оборене чауре! Уз то и поцрнели прсти од месинга.

У основној школи „Синиша Јанић“, јединој у Власотинцу у послератном времену, било је више секција, попут драмске, ликовне, млади техничар, извиђачи, музичка,

Полазнице Домаћичке школе

низације Савеза омладине Југославије, које су по посебним програмима остваривале задатке по директивама „одозго“! Ништа није било препуштено случају. Омладинска књижица је морала да се заслужи, а то је била прва степеница за пријем у Савез Комуниста, наравно уз подношење молбе за пријем. Из овог сектора омладинског активизма рађале су се бројне манифестације широм општине, од спортских сусрета, сусрета села, такмичења у певању, у фолклору, прела и посеља и друге.

Културно уметничко друштво „Синиша Јанић“ имало је видне резултате у свом раду, посебно на „Турниру духовитости,“ као и у бројним наступима ван Власотинца. Фудбалски клуб „Власина,“ окупљао је талентоване пионире и омладинце, који су постизали изванредне резултате. Рукометни клуб „Беско“, са мушком и женском екипом, такође је био стециште талентованих спортиста, рукометаша, дуги низ година. Једно време и кошарка и одбојка су били предмет интересовања у том периоду, али са мањим интензитетом.

Вреди поменути и удружења задругара, занатлија, опанчара, обућара, столара, лимара, казанџија... који су имали своја места окупљања, посебно у кафанама „Крчимирац“, „Солун“ и „Земун.“

Власотинце, као „варошица европског стила“, како је описана у једном путопису, са зградама по угледу на европске, са широким улицама, са господом са шеширима и савременом гардеробом, која је посебно „приказивана“ у току недељних шетњи на корзоу поред кеја, ни у чему није заостајало за већим срединама. Напротив, негде је и предњачило.

Посебна манифестација је био „Вински бал“, који је организован у време одржавања Текстилног сајма у Лесковцу! Посетиоци су били привредници из читаве Југославије, али и људи из иностранства који су

вао и ја са својим другарима. Наш задатак био је израда декоративних елемената и саобраћајних знакова, где се посебно истицао онај са пречртаном тестијом за воду, који је упозоравао – Када је Вински бал вода се не пије!

ДРУЖИНА „ТРИ МУСКЕТАРА“

Надовезујући се на поменуте активности, посебно указујем на групе омладинаца које су свој активизам усмеравале ка унапређењу услова за исказивање афинитета и способности младих, на разним пољима спорта и културе. У вези тога наводим деловање моје дружине зване „Три мускетара“, коју су чинили Мирослав Стојановић Мирче, Иван Пејчић Ива (оба сада покојни, нека им је вечна слава), и ја, Мирослав Краинчанић Мире! Доказани ентузијаста, пуни идеја и енергије, заслужни за бројне активности, попут преузимања и вођења „Радио клуба Власина“. Његово седиште је било у згради „Старе општине,“ сада Завичајном музеју, одакле је преко звучника окаченим на бандере, на подручју целог града била емитована музика и давана разна обавештења. Радио клуб је био пред гашењем, због одласка дела тадашње екипе на студије, али смо га ми преузимањем поново „оживели“. Овде посебно помињем Момчила Џокановића и његовог друга Хранета „Кукуригу!“

Обзиром на руинираност поменуте зграде Старе општине, уз подршку надлежног општинског органа, добили смо просторије конфигурисане имовине локала породице Бајић, на месту садашњег Кафе бара „Ривер.“ Ту је било стециште бројних омладинаца и омладинки, где су поред емитовања актуелних музичких дела, поред наведеног градског разгласа, организовани и курсеви телеграфије, поправљани радио апарати, телевизори. Снимане су и разне манифестације и догађаји на терену, посебно Сусрети

Чланови радио клуба YU1BWX Власотинце (1954-1966)

налази. Нарочито је било интересантно ући у Биоскоп на дан пијаци, у петак, када су углавном људи са села пунили салу до последњег места. Много пута је гужва била толика да се стајало међу редовима. Ту смо имали обичај да себи направимо место тако што смо унели са собом комаде хлеба и масти, уз обавезан бели лук – и ето слободног простора око нас!

Наведена екипа „Три мускетара“ преузела је и руковођење општинским Стрелачким савезом, те је читав арсенал наоружања и муниције пресељен у просторије Радио клуба! Овде се подразумевају учешћа на разним такмичењима са освојеним бројним дипломама. Ево једног занимљивог детаља у оквиру рада Радио клуба. У Власотинцу је била маркирана група малолетних деликвената, где се посебно истицао А. Ј, дечко из сиромашне породице, хватан у ситним прекршајима и под праћењем од стране „органа реда“. Договорили смо се да га позовемо и понудимо му да дежура у Радио клубу, пуном наоружања и муниције (које је, наравно, било под кључем), где ће поред одржавања хигијене кувати кафу члановима и гостима, а да приход од тога задржи за себе. Није изиграо указано поверење, а ни полиција није имала посла са њим у том периоду! Један од припадника СУП-а, Владан Крајић, задужен за малолетничку деликвенцију, иначе наш пријатељ, одао нам је признање за овај гест, а заједно смо дошли до закључка да и таквим лицима треба пружити шансу, уз закључак да нека мука натера дечаке на незаконито понашање.

ВРУЋ ВЕТАР

Како је омладина кубурила са просторијама за своје окупљање и дружење, били смо у приморани да преко омладинске организације, где смо били такође активни, остваримо идеју да се у просторијама које је користило Ловачко удружење, на локацији „Код сата“, где је сада продајни простор „Вера“, изврши адаптација у Дом омладине. Лично сам преузео обавезу да преко омладинске организације, коју је тада водио Сава Ђукаловић, обезбедим донацију од тадашње моћне фирме „Беско“ и потребан материјал у виду

чамове грађе, шпер плоча, иверице и др. Уз мало натезања, обзиром да је то обиман посао, успео сам да убедим моје другаре да кренемо у авантуру реновирања. После више недеља напорног и упорног рада, направили смо кутак за омладину у етно стилу, са чергама, рогожама, трском, грнцима, паницама, ђувечима, фењерима и лампама, али и светлима у стилу лајт шоуа.

За време викенда имали смо посете из Лесковца, Грделице и дружице места са региона. Пушење није било дозвољено, нити употреба алкохола! Једини проблем за неке тадашње општинске руководиоце био је штит са оцилима и укрштеним мачевима, који је доминирао на једном лучном своду. После бројних полемика штит је уклоњен ради нашег мира и спокојства, иако је исти такав симбол био је на грбу Републике Србије!? У овом простору посебно су се истицали диск џокеји Аца Давинић и неко време Перица Мирковић. Аца је својевремено потукао и лични и светски рекорд у непрекидном вођењу диско програма. Немам тачан податак о времену трајања.

Ипак, многим радозналим мајкама, теткама и бабама било је „сумњиво“ то што су прозори застрти зеленим завесама, па није могло да се звирка унутра, да се види шта се то ради у полумраку! Једном приликом смо их позвали унутра и уз кафицу и сокове све смо лепо разјаснили! Табу тема је разбијена, а ја нисам одолео да питам једну своју стрину, чија је ћерка била чест посетилац Дома омладине са својим друштвом, да ли је са мојим стрицем, док су се забављали, ишла „у романтику,“ како смо звали тамни део шеталишта поред Власине и Маричкино. Стидљиво се осмехнула и признала да је ишла тамо где је било много простора за младалачке несташлуке, за шта није било баш никаквих услова у нашем Дому омладине.

У овом амбијенту снимљена је и једна епизода серије „Врућ ветар“. Како је време пролазило мењала се и нарав политичара, опадала је и подршка нашим активностима, те је смањена и подршка нашим акцијама, уз разне селидбе и друге непогоде! Утихнула је музика са бандера, престали су сеоски сусрети...

Чланови ДТВ „Партизан“ Власотинце

били учесници наведеног сајма. Посебно интересовање публике био је избор Мис Винског бала, као и богат ватромет! Забављачи на више платоа били су познати оркестри и певачи, уз обавезне домаће глумце комичаре. Око организације ове манифестације био је укључен и већи број омладинаца, где сам учество-

села, где су магнетофоном снимани наступи певача, а потом, у петак, емитовани преко разгласа.

Поред овога морам да поменем и Биоскоп, који се налазио у дворишту породице Црнатовић, у главној улици, иза управне зграде старог водовода. Касније је Биоскоп измештен у зграду где се и данас

Печал је мука убог свет, који је принуђен да се отисне из својих кућа у бели свет и у непознато, да, радећи за друге, себи и породици осигурају опстанак. Да би се отерао страх и неизвесност, да би се призивала срећа, пред одлазак у печалбу предузимане су неке ритуалне радње, о којима се овде говори са пуно страхопоштовања.

МАГИЧНЕ РАДЊЕ ПРИ ОТПРАЋАЈУ ЦРНОТРАВСКИХ ПЕЧАЛБАРА У ПЕЧАЛОВИНУ

Неуморни хроничар Црнотравског краја, наш стални сарадник, присећајући се испраћаја у печалбу својих старијих укућана, оставио нам је овде кратко сведочанство о томе.

Бранко Димић

Зима је била најомиљеније годишње доба свих становника Црне Траве. И поред снегова који су падали као „на црно зло“ (понекад су били високи преко два метра), породицама је и поред таквих „ветрометина“ било важно да су на окупу. Међутим, чим прође фебруар црнотравски печалбари, навикнути на неминовност одласка у „бели свет“, крену да уговарају одлазак у печалбу са вођама тајви (тајфи). Ови су договори сложени низом појединости, везаних за услове печалбарског животоа и зараде (дневнице и начина исплате).

Други део припреме печалбара за одлазак односио се искључиво на жене и подразумевао је низ магичких радњи. Оне су биле усмерене на то да се сачува здравље печаловника и да му се обезбеди добра зарада. Жена у селу, којој „иде од руке срећа печалбарска“ почне, у те дане, да припрема одрђене радње које ће осигурати срећу тих мученика. У Црној Трави била је позната Сика Бабићевка „Печалбарка“. Она је имала „меку душу“ за свакога, разумевала је све и опраштала је свакоме, ма колико да је била зла особа. Говорила је: „Његово зло, његова мука, он повише пати докле смишља и чини зло. Ја ћу га бијем сас добро!“

Када чланови тајви уговоре свој одлазак у печалбу, њихове жене (мајке, бабе, сестре) одлазе код Сике Бабићевке да „наруче печаловинку“ и „молитвену воду од одврт!“ „Печаловинка“ је уствари био замотуљак који су жене тајно зашивале у појасе панталона печалбара. У њега су стављане парченце кости вукове вили-

це, дрвце од бадњака и округли каменчић, по могућности да буде „ален“, тј. узет испод воденичног витла. Сви ови делови имали су у веровању Црнотраваца заштитничку моћ од злих сила, које могу да услове лошу срећу и слабу зараду печаловника.

У рану зору, када се дели дан од ноћи, када печалбар полази „у зараду“, жена кришом устаје, узима из торбе, у којој је спакован печалбарев алат, кесер (теслу) и ставља га на праг улазних врата. Онда машицама (куком) узима жар са „живог огња“ из огњишта и ставља га на метални део кесера, на његову доњу страну. На то се додају три грумена тамјана, говорећи шапато молитву Пресветој мајци Богородици и Светој Ани, да чувају печалбара од зле силе и да га штите од „гладне печаловине“.

Када жена изговори молитву и када тамјан окади кесер, који је главни печалбарски алат, жена узима „влашицу с одвртник“ и са том водом гаси жар на кесеру. Тамјан који није потпуно изгорео лепи се на кесер заједно са жаром. Жена будно мотри да ли ће се сва три жара залепити, и ако буде тако онда је то добар знак. Верује се да ће печалба да буде добра и срећна, да ће се печалбар вртити из печалбе здрав и читав, са печаловином са којом ће моћи безбрижно да се презими.

После гашења жара, жена враћа кесер у торбу печалбара, окреће се према истоку, прекрсти се трипут и изговара молитву Светој Богородици. Ако се муж жури да иде у печалбу, жена се врати и „као кришом“, легне код њега у кревет да му остави благословљене кошуље, које ће га сапињати, да не пође путем преваре и брачног огрешења.

Све ове радње око испраћаја печалбара искључиво раде жене, док мушкарци „као не знају“ за те враџбине. Највећа тајна је било време поласка печалбара, да га не би срела нека „баксузљива“ жена, да му печалба не буде баксузљива. Када пође из куће печалбар пољуби успавану децу, мајку и оца у руку, али га они не испраћају. Жена му узима торбу „сас лебац и с лебац“, она изилази прва из куће, а муж, печалбар, за њом. Иду споредним „путинама“ и опросте се код грма којег зову „љубавни грм“. Затим одлазе до места кога зову „Ајдучки кладе-нац“, где се састају остали чланови тајве.

НАША ПРИЧА

КАМ' ГИ С'Г ОНЕЈ ВИЊАГЕ

Вињагу су стари Власотинчани наслеђували од деде, у сваки двор, куј, куде, садија је вињагу, неки ч'к и к'д се лојзе садило. Негували су гу, зборили с њума, туј негде би посадили и јабуку петровку и сваки двор је имаја туј слатку ладовину куде су уз поголем астал седели у летњи дани, куде су се делила имања, договарале веридбе и просидбе, а за свадбу, б'ш под туј вињагу, на тај астал младе девојке су расипувале цвеће из столњаци у који су га сабирале по комшилуку и од које су плеле зелени венци к'д се девојка удала, мом'к женија. Туј су свирили трубачи, веселило се.

Вињага је била место куде се лети ручувало, а цел двор би мирисаја на убаво једење. Под вињагу се и туговало, туј се ћутало... Теј вињаге китиле су двор, чувале тајне, китиле се с успомене од генерацију до генерацију, од зиму до пролет, од пролет до лето, од лето до јесен и такој све до данашњи дани, к'д ретко у куј двор мож' видиш вињагу – има ги у дворови, ал' некако уштуреле, ућутале, лојза ги има, ал' многи синови су заб'ра'или завет на татка, па су све распродали, а овија који чувају лојза и д'н-данас викају да на лојзе треба слуга и лојзе је господар, ал' у оној време од тај лојза ишколовали су се многи с'г паметни људи, који дођу у Власотинце, неки с'м прошетају поред кеј, неки поред лојзе које су продали да би отишли у голему чаршију... А овија што с'г слушају на лојзе, е, тој су домаћини, има ги, и вино им убаво, и лојза све под кон'ц, и вињаге у двор ш'пкају и вирају, па човеку просто буде милина к'д тој види.

Јасмина Митровић

Поезија - избор

А ЊИХ НЕМА

Винска руменила у бокалу живота
Окрећу нови круг пенушања
Њих нема да их испију
А моји су дани још кратко ту
Незауостављиво се отимају од садашњости
И у прошлост увиру
Као реке у магли у неком морском затону
Као бродови грешком поринути у пристаништу

А њих нема
Одавно су кренули
За просутим купама старог вина
Непознатим путевима којим ћемо и сами
Нечујна здравца и празна рука
Оставиће песме пуне јаука
И чаше неиспијене до дна
Однеће и нас мразеви рани
Надасмо се да смо вечност запленили
А већ морамо наздравити сами

Лептири на крилу носе боје вина
Слећући са небеских висина
На руб златног путира
Животне радости
Напустићемо их заувек
Иако још душа пуних сна
И чежње узавреле попут шире
Отећићемо без путоказа
И без повратка
Иза временских граница

Као што њих нема
Као што их сунце не дотиче
Као што их ветар не помера
Над хумком биће проливена
Обредна капља вина

Светлана Пешић

ИСКОСА ГЛЕДАНО

Аутор: Зоран Илић

Понекад ситнице или случајни догађаји промене ток дешавања и доведу до жељеног исхода (или све крене како не треба да буде). Ево сведочења о сплету срећних околности које су сачувале од рушења Турску кулу, тј. зграду Завичајног музеја.

КАКО ЈЕ САЧУВАНА ЗГРАДА СТАРЕ ОПШТИНЕ

Наш сарадник, професор Ђукаловић, непосредни је актер догађаја о којима сведочи као о борби да се спаси од рушења објекат јединствен по својој архитектури, за који се сматра да је једини такав сачуван на читавом Балкану. "Турска кула", данас зграда Завичајног музеја, некада зграда Општине, била би срушена да није било храбрих људи који су устали у њену одбрану.

Сава
Ђукаловић

Садашња зграда Завичајног музеја у Власотинцу некада је била седиште општинске управе. Она датира још из времена турске владавине, у народу је позната под именом Стара општина. У њој је била смештена општинска управа до Немачке окупације 1941. године. Када су дошли Немци управа је пресељена у нову и стару кућу Милана Т. Валчића. Ту је остала све до градње садашњег објекта у центру Власотинца.

У мом сећању Стара општина је после Другог светског рата била прилично запуштена. У приземљу је била столарска радионица Грађевинске школе, а на спрату, у једном делу разгласна станица, а у другом делу неке организације, попут Савеза извиђача.

Разгласна станица је свакодневно, у поподневним часовима, емитовала програм у облику музике и вести – обавештења, а било је и наступа уживо – оркестара и рецитатора. Програм се слушао са звучника који су били на бандерама, од Дрвене пијаци до трга преко реке Власине.

Објект Старе општине није се уклапао у амбијент центра Власотинца, где су почели да се граде нове стамбене зграде. С друге стране, већ се створила навика рушења старих дућана у чаршији,

па је било уобичајено да кад неко предложи решење тај би се предлог одмах прихватио. Тако је бесповратно уништена стара чаршија.

У таквом амбијенту, на једном јавном скупу Бранко Петковић, бивши председник општине и народни посланик предложио је да се зграда Старе општине сруши, пошто представља ругло за центар вароши и остатак је давне, мрачне прошлости. С друге стране, она је заклањала зграду основне школе, на чијем се врху налазио велики натпис - ТИТО, од металних слова, са сијалицама које су ноћу светлеле.

Мени се тај предлог није свидео, био сам млад професор, почетник и имао сам храбрости да му се супротставим. Казао сам да је то објект од историјске вредности, да је значајан за нашу прошлост и да га као таквог треба обновити и

сачувати.

То се допало тадашњем подпредседнику општине Витомиру Благојевићу, који ме је предложио за председника Заједнице културе. Истовремено за секретара Заједнице предложио је Мирослава Краичанића. Нас двојица смо направили програм санације објекта и са врло скромним средствима започели радове.

Касније смо у програм укључили и Самоуправну интересну заједницу културе. Уследиле су бројне стручне анализе и подухвати на очувању у облику који данас имамо.

Ето, тако је зграда Старе општине спашена и остала као сведок историје Власотинца. Колико знамо, она је једина таква зграда на читавом Балкану и заслужује посебну пажњу свих нас.

УЗЛЕТИ

Можда је подсећање на прошле дане постало депласирано, можда оно што је било треба оставити тамо... али - ми кажемо не. Да бисмо боље разумели садашњост и имали јаснију слику о будућности, нужно је сећати се важних тренутака из прошлости. Један од таквих, за верујуће Власотинчане, свакако је био покретање часописа „Неофит“.

НЕОФИТ - ПРАВОСЛАВНИ СРПСКИ ЛИСТ

У времену јачања угледа и напретка власотиначке цркве, није на одмет подсетити се Православног српског часописа „Неофит“ који је излазио у периоду од 1997. до 2001. године. У том периоду изашло је пет бројева, који су имали значајну улогу у буђењу свести о верској и националној припадности.

Предраг
Давинић

Први број часописа „Неофит“ изашао је 31. октобра 1997. године, на дан када се прослављају Свети апостол Лука и Свети Петар Цетињски. Сам назив је дат из два разлога. Прво, према предању тако се звао старешина манастира Светог Николе у Манастиришту (Василије Поповић – поп Васа сматра да су га Турци срушили 1783. године). Други разлог је што сама реч неофит означава симбол духовног препорода и духовне обнове. У преводу неофит значи новостали, новопосађени. Покретач и уредник листа је био тадашњи студент Богословског института Српске православне цркве, касније вероучитељ и некадашњи председник Удружења Потомака Ратника Србије - Власотинце, Драган Д. Видосављевић. Редакцију су чинили Никола В.

Адамовић, ученик цетињске богословије, данас јеромонах Никита, професор призренске богословије, затим Саша Д. Живић, студент археологије из Београда, данас познати археолог и конзерватор за метал, Музеја града Београда и Наташа С. Видосављевић, студент Богословског института СПЦ, данас вероучитељица.

Први број је штампан у само 70 примерака, компјутерски је припремљен и умножен фотокопирањем. Остали бројеви су штампани офсет техником у лесковачкој штампарији „Цицера“, у тиражима од по 1.000 примерака. Формат листа био је А5 и имао је 16 страница.

Лист је поред занимљивих и корисних прилога богословског карактера, објављивао и записе са поклоничких путовања, те прилоге из историје Власотинца. Лист је излазио са благословом Његовог Преосвештенства Епископа нишког Иринеја, потоњег Патријарха српског. Издавач листа је била Православна Омладина Власотиначка при храму Сошествија Светога Духа у Власотинцу. Дистрибуција је вршена преко цркава и манастира Епархије нишке, а примерци су могли да се набаве и у Београду, у мисионарском центру Тројеручица и на Богословском факултету.

Једино јака заједница даје снагу појединцу, подстиче његову

важност, његовим резултатима да је већи значај. Држава је систем који чинимо чвршћим, стабилнијим и угледнијим ако у њега уграђујемо своје жеље, делање, енергију и визије. Поштовање претходника и њихових дела зато је изузетно важно, јер ништа не почиње са нама нити се са нама завршава. Ако не поштујемо нећемо ни бити поштовани, својим понашањем и својим делима васпитавамо генерације иза себе. Због тога морамо поштовати цркву, израђивати себе у вери и више пажње посветити развоју свог духовног живота и спасењу. Јер, ако желимо спасити планету, најпре морамо спасити себе.

Дипломирани инжењер пољопривреде, председник општине Власотинце (1986-1989), вођен својим богатим искуством и непоколебљивим опредељењем да допринесе развоју села на територији наше општине, у својој књизи "Интегрални развој брдско-планинских подручја и Школа за планинско газдовање" забележио је неке од мера и остварења које је предузимао и реализовао у време када је био на челу локалне самоуправе. Сматрали смо неопходним да део тога објавимо у "Нашем Власотинцу", да се не заборави.

ОСТВАРИВАЊЕ РУРАЛНОГ РАЗВОЈА У ОПШТИНИ ВЛАСОТИНЦЕ У ДРУГОЈ ПОЛОВИНИ ОСАМДЕСЕТИХ ГОДИНА ПРОШЛОГА ВЕКА НА ОСНОВАМА РУРАЛНЕ ЕКОНОМИЈЕ

Драгољуб Станојевић

Рурални, тј. сеоски развој је целовита, интегрално заокружена активност разноврсних људских делатности на тековинама научних достигнућа, у циљу остваривања добити. Он представља сеоску, тј. руралну економију. Рурална економија је једно од општих начела Школе за планинско газдовање у Сурдулици као основна одредница руралног развоја, а заснована је на полисекторском планирању и интегралном развоју, општим начелима поменуте школе и одредницама руралног развоја. На овим основама вршено је планирање и остваривање руралног развоја у општини Власотинце у другој половини осамдесетих година прошлога века.

Приликом формулисања политике руралног развоја - стратегије развоја, приступ треба да буде интегрални, целовити и полисекторски, а не моносекторски, како је то најчешће у пракси. Јер, пољопривреда сама не може бити једина грана кроз коју ће се разрешавати проблеми сеоског развоја, сеоске економије. Село није само пољопривреда. То је био један од разлога миграције становништва и демографских промена, пре свега у брдско-планинским регионима.

У неким деловима брдско-планинског подручја општине Власотинце осамдесетих година прошлога века број становника у односу на период педесетих година смањен је за 70%, а у неким насељима и 80% па и више од тога.

Полазећи од поменутих демографских кретања, степена развијености општине и неодољне потребе бржег привредног и друштвеног развоја, Скупштина општине Власотинце је 1986. године, донела Програм руралног, тј. сеоског развоја до 1990. године и дугорочну стратегију руралног развоја општине.

Седница на којој је донет Програм руралног развоја одржана је у сали Радне организације Машинске индустрије „Милош Диманић“ у Власотинцу.

Седници су присуствовали делегати Скупштине општине, чланови Извршног савета СО, старешине општинских органа управе, чланови Привредно-политичког актива општине, председници месних заједница и председници друштвено-политичких организација општине.

Седницом је председавао председник општине Драгољуб М. Станојевић.

Програм руралног, тј. сеоског развоја садржи следеће програмске садржаје:

- дефинисање микрорејона на територији општине на основу агроеколошких услова, степена заступљености становништва и осталих услова од значаја за сеоски, рурални развој,
- одређивање мреже секундарних центара развоја општине, који треба да буду центри привредног, друштвеног, свеукупног развоја микрорејона, односно општине, да допринесе заустављању негативних демографских кретања и др,
- интегрални (целовити, свестрани) развој микрорејона,
- полицентрични утицај секундарних центара на привредни, свеукупни развој гравитирајућих подручја,
- полисекторско планирање (и остваривање планова) развоја микрорејона. Поред пољопривреде као гране производње, производне програме и делатности треба планирати и остваривати у више различитих сектора - грана (примарна

Новоизграђена Фабрика „Трикотажа“ у Свођу

пољопривредна производња, прерађивачка индустрија, друге гране индустрије и друге делатности), а не само у примарној пољопривредној производњи.

Примарна пољопривредна производња није и не може бити једина грана кроз коју ће се разрешавати проблеми руралних, односно сеоских подручја, како је то најчешће у пракси. Синтагма: „Село није само пољопривреда,“ требало би бити универзално прихваћена.

Приказ остваривања руралног развоја у општини Власотинце (април 1986. до новембар 1989. год). Фабрика „Трикотажа“ у Свођу значајна мера руралног развоја

У складу са Програмом руралног развоја општине Власотинце од 1986. до 1990. године и дугорочном стратегијом руралног развоја општине, на основу препорука Привредно-политичког актива општине и руководства општине, привредно руководство Основне организације удруженог рада „Трикотажа“ (која је пословала у оквиру Текстилног комбината „Власинка“) сачинило је анализу о могућностима и економској оправданости модернизације производног процеса и опреме и проширење асортимана производње и изградњу радне јединице - фабрике у Месној заједници Свође, у брдско-планинском подручју општине. На основу позитивних параметара анализе, донет је инвестициони програм за реконструкцију, модернизацију и проширење асортимана производње и изградњу радне јединице - фабрике „Трикотажа“ у Свођу. У закључку овог инвестиционог програма, на стр. 30, став 2, записано је: „Локацијом дела капацитета у Месној заједници Свође остварује се политика задржавања радно активног становништва.“

На основу модела реализације инвестиција и одлуке Скупштине општине, земљиште за локацију фабрике са потребном инфраструктуром обезбедила је Скупштина општине. (Скупштина општине је локацију и потребну инфраструктуру обезбедила и за реализацију два инвестициона програма за производњу електронских компонената југословенског и европског гиганта електронике „Електронске

индустрије“ из Ниша: изградња једног је почела 27. априла 1987. године, а предат је на употребу 28. јануара 1989. године, а други је изграђен током 1989. године, предат на употребу октобра 1989. године. (Ауторски текст аутора књиге, часопис „Наше Власотинце,“ бр. 10, стр. 15 и бр. 11, стр.12).

Општина је за фабрику „Трикотажа“ обезбедила учешће Републичког фонда за подстицај бржег развоја привредно недовољно развијених подручја (57%). Изградња објекта почела је 1987. године, а већ 1989. године 120 радника, у комфорним условима, производило је трикотаже производе.

У току изградње фабрике градилиште је посетио генерал пуковник Спасоје Тодоровић, командант Територијалне одбране СР Србије. Истакавши значај изградње фабрике за рурални развој, командант Територијалне одбране генерал Тодоровић је посебно истакао неке безбедносне аспекте „запошљавања становништва на подручјима какво је ово где се гради фабрика.“ Градилиште фабрике су посетили и представници Републичког фонда за подстицање бржег развоја привредно недовољно развијених подручја.

Анализом пословања фабрике „Трикотаже“ у Свођу може се аргументовано закључити:

- стварање материјалних добара од стране локално запослених становника има посебан значај,
- миграција становништва из микрорејона Свође и гравитирајућих подручја сведена је на најмању меру,
- повећан је број склопљених бракова у микрорејону,
- повећан је наталитет у микрорејону,
- заштита, уређење, унапређење и рационално коришћење природних ресурса је на знатно вишем, побољшаном нивоу и др.

Несумњиво је да ове позитивне демографске промене као резултат изградње фабрике јасно указују да је обнова и развој брдско-планинских подручја и формирање Центра за њихову обнову и развој неодољно питање. То је једно од најважнијих питања привредног развоја.

Програм производње лековитог биља и његове екстракције (у првој фази) и производња фармацеутских препарата (у другој фази) лесковачке фабрике „Здравље“ у микрорејону Стајковце

У првом кварталу 1989. године руководство општине је остварило договор са руководством угледне и ван граница земље познате и признате лесковачке фабрике фармацеутских и хемијских производа „Здравље“ о реализацији инвестиционог програма производње лековитог биља и његове екстракције (у првој фази) и производње фармацеутских производа (у другој фази) у Месној заједници Стајковце.

На основу усвојеног модела о привлачењу инвестиција из развијених средина општина Власотинце је, у поступку договора са руководством „Здравља“ изразила спремност и преузела обавезу да у поступку реализације инвестиционог програма испуни следеће услове: обезбеди бесплатну локацију са свом изграђеном инфраструктуром (приступни путеви, електрична, водоводна, канализациона мрежа и други пратећи објекти). Општина је преузела и обавезу да обезбеди учешће Републичког фонда за подстицај бржег развоја недовољно развијених подручја, о чему је Фонд донео прелиминарну одлуку.

Руководство фабрике „Здравље“ је формирало инвестициони тим за реализацију програма. На челу тима био је др. Бранко Буђић, директор Сектора за квалитет са члановима проф. др. Синишом М. Ђорђевићем, директором Сектора за истраживање и развој и др. Властимиром Стаменковићем, директором Сектора за екстракцију лековитог биља. Њихови стручни тимови су интензивно радили на изради пројектно-техничке документације.

Овај програм има посебан значај за рурални развој. Почела би производња лековитог биља, што је несумњиво од великог значаја. Планирана производња фармацеутских производа у другој фази представља искорак у будућност и спону са 21. веком.

И поред исказане спремности и предузетих мера од стране учесника у реализацији овог значајног програма, до његове реализације није дошло из објективних разлога.

Програм гајења лековитог биља, на основу претходно истражених агроколошких услова, може представљати значајан пројекат обнове и развоја брдско-планинских подручја. Власинска висораван, на пример, према научним подацима има преко 450 врста лековитих, ароматичних и зачинских биљака.

Конвенционална пољопривреда на територији општине на основу примене научних тековина

Конвенционална (уобичајена), традиционална пољопривреда, као што је познато, развијала се од почетка припитомљавања и гајења биљака и домаћих животиња па све до данашњих дана у којој су од друге половине деветнаестог века примењиване тековине научних достигнућа, што је означило прекретницу у усавршавању производње, односно повећању производње, капацитета, квалитета и асортимана. Она је била главна компонента руралног развоја у општини, али не и једина. Може се уочити да је планирање сеоске, руралне економије било полисекторско, што представља главно обележје руралне економије и руралног развоја. Оно је тих осамдесетих година прошлог века почело да добија своје почетне димензије на територији општине. На овај начин у пракси се остварује једно, а у ширем смислу, и остала општа начела Школе за планинско газдовање у Сурдулици.

У складу са могућностима, руководство општине је у договору са основним задружним организацијама „Виноградар“ и „Сточар“ иницирало и доприносило отварању пољопривредних апотека ради лакшег снабдевања пољопривредника репроматеријалом.

У зимским месецима организована су саветовања пољопривредних произвођача ради трансфера науке, технологије, организације рада. Предавачи су били стручњаци Завода за

пољопривреду „Лесковац“ из Лесковца, а повремено и професори Пољопривредног факултета Београдског Универзитета.

Основне задружне организације „Виноградар“ и „Сточар“ оствариле су значајне инвестиционе програме. Подигнуто је око 50 ха плантажних винограда, преко 40 ха јагодичастих воћа, остварени су програми набавке расних јуница (380 грла), Програм мини фарми оваца (280 грла), набавке пољопривредне механизације, модернизације постојећих и отварање нових откупних места и др. (Извештај Скупштине општине Власотинце за период 22. април 1986. – 26. новембар 1989. године., стр. 24-29).

Велика производња јагодичастих воћа наметнула је потребу постојања мини хладњаче на територији општине. Са Лесковачким „Улпином“, половином 1989. године, је договорена изградња мини хладњаче у секундарном центру Горњи Присјан, а Републички фонд за подстицање бржег развоја недовољно развијених општина донео је прелиминарну одлуку за затварање финансијске конструкције програма. Међутим, ова иницијатива остала је на нивоу прединвестиционог пројекта.

Остале инвестиције у руралном развоју општине

Рурални развој подразумева примену руралне економије, чији је родоначелник – како је већ истакнуто Школа за планинско газдовање, као опште начело Школе. Два основна обележја те економије су полисекторско планирање развоја и интегрални развој, такође општа начела помених школе.

Полазећи од наведених принципа руралног развоја планирање и остваривање развоја општине Власотинце тих далеких осамдесетих година прошлог века било је полисекторско и интегрално.

Један од основних разлога великих демографских промена и миграције становништва, пре свега у брдско-планинским срединама био је недостатак инфраструктуре, пре свега, путне. Због тога је овом питању у другој половини осамдесетих година прошлог века посвећена посебна пажња – обављано је одржавање постојеће путне инфраструктуре, извршено је просецање нових и реконструкција постојећих путних праваца.

Инвестиције у електроенергетској инфраструктури у остваривању руралног развоја заузимају посебно место. Извршена је реконструкција нисконапонске мреже за 11 насеља, изграђене су три трафостанице, извршена је реконструкција далековода Лесковац-Власотинце и Власотинце-Доње Гаре (село на завршном делу територије општине Власотинце према општини Црна Трава) у укупној дужини око 45 километара

У циљу побољшања квалитета живота људи у сеоском подручју у значајном обиму изграђене су водоводне мреже, ПТТ систем и друго.

У руралном развоју општине у другој половини осамдесетих година прошлог века изграђене су и предате на употребу две ветеринарске станице, две основне четвороразредне школе, два ТВ репетитора, извршена је реконструкција више основних школа и друго. (Извештај скупштине општине Власотинце за период 22. април 1986. године – 26. новембар 1989. године и књига „Неки погледи о сеоском развоју“, аутора ове књиге, Народна библиотека „Десанка Максимовић“, Власотинце, 2019.)

Анализом остваривања руралног развоја општине Власотинце у другој половини осамдесетих година прошлог века може се закључити да су остварени запажени резултати у разним секторима руралног развоја, што је и суштина руралне економије – полисекторског планирања и интегралног развоја.

*
* *

На састанку Привредно-политичког актива општине Власотинце, 21. октобра 1988. године, коме је присуствовао председник Председништва СР Србије (читај председник СР Србије) Петар Грачанин, после уводног излагања председника општине о остваривању развојне поли-

тике општине, председник Грачанин је изразио задовољство поводом остварених резултата. Између осталог, он је посебно апострофирало изградњу фабрике у Месној заједници Свође и остале резултате остварене у сеоском развоју, подсетивши, при том, на изузетан значај села у посебним приликама и дао пуну подршку сеоском развоју, не заповестављајући остале развојне правце општине. (Драгољуб М. Станојевић, „Неки погледи о сеоском развоју“, стр. 82, ст. 2, Народна библиотека „Десанка Максимовић“, Власотинце, 2019.)

Приликом посете Слободана Милошевића, председника Централног комитета Савеза комуниста Србије општини Власотинце, 21. новембра 1988. године, одржан је састанак Привредно-политичког актива општине у просторијама новоизграђеног погона „Електронске индустрије“ из Ниша. После уводног излагања Зорана Младеновића, председника Општинског комитета СКС о актуелним питањима у општини, о привредном и друштвеном развоју општине, председник Милошевић је, похваливши субјекте општине на успешном остваривању развојне политике општине, у целости подржао развојни концепт општине, нагласивши посебно сеоски развој.

Новоизграђена школа у Доњем Дејану

Новоизграђена Основна школа у Јаковљеву

Реконструисана ветеринарска станица

Мост у брдско-планинском подручју

Власотинце је место богате спортске традиције, спорт се на овим просторима упражњава дуже од века. Претходница свему било је оснивање Соколског друштва „Душан Силни“. Мада је спорт сматран превасходно мушком занимањем, и жене се, рушећи табуе и неписана правила патријархата, нарочито после Другог светског рата, све више приклањају „телесном одгоју“ и бављењу спортом. Ево до каквих сазнања је дошао наш сарадник истражујући ову тему.

РАЗВОЈ ЖЕНСКОГ СПОРТА У ВЛАСОТИНЦУ

Када је група ентузијаста, двадесетих година прошлог века, формирала Фудбалски клуб „Власина“, спорт постаје саставни део живота готово свих Власотинчана. У то време женски спорт је још био у повоју, поготову на конзервативном Балкану, где је женама било забрањено да се баве спортом, додуше не званично. Изградњом новог, „праведнијег“ поретка, после Другог светског рата, жене се у правима изједначавају са мушкарцима у свему, па и у могућности да се баве спортом

Предраг
Давинић

Након Другог светског рата уследила је експанзија спорта уопште, наравно и женског. На великим светским такмичењима појављују се посебне категорије такмичења за жене у атлетици, гимнастици и другим спортовима. Власотинце, као спортски град, није могао да остане по страни, непосредно после рата формира се Друштво за телесно васпитање „Партизан“. Његов је задатак био да развија спортски дух и телесно вежбање, па се може сматрати настављачем идеје Соколског покрета. У оквиру овог друштва, у коме се доминантно упражњавала гимнастика, формирана је и женска секција, па се то може узети за почетак организованог бављења спортом женске популације у Власотинцу.

Гимнастичка секција бележи многобројне успехе, међу којима се издваја онај у Охриду, у оквиру партизанског вишебоја, где су, такозване „Охридске балерине“, под вођством Ивана Сешека освојиле друго место у екипној конкуренцији.

У оквиру партизанског вишебоја биле су заступљене гимнастичке и атлетске дисциплине. Од гимнастичких се издвајају двовински разбој, греда, шведски сандук, а од атлетских бацање кугле, скок у даљ, скок у вис и трчање на 100 м. Посебну категорију представљао је стројеви наступ. Неке од најуспешнијих гимнастичарки биле су: Милка Колашиновић, Севлија Цакић, Слободанка Динкић, Надежда Михаиловић и др. Посебан куриозитет јесте да су такмичарке трчале босонoge. Из низа имена издваја се Слободанка Динкић, рођена Костић, која је у Охриду освојила прво место за разбој. Поред гимнастике, она се бавила и рукометом, где је била капитен. После завршетка активног бављења спортом, прва је у Власотинцу држала часове аеробика,

након обуке на часовима које је држала позната глумица Милена Дравић у Београду. Њен брат, Драган Костић Цолин, такође је тренирао у оквиру друштва „Партизан“, иако је више остао упамћен као један од највећих бoема у граду.

ГИМНАСТИКА И АТЛЕТИКА

У данашње време, у оквиру гимнастике веома је активно спортско удружење „Покрет“ који баштини традицију гимнастичке секције ДТВ „Партизан“. Углавном окупља девојчице од 5 до 10 година, а има и старијих. Клуб има веома запажене резултате у региону источне Србије, који практично обухвата територију од Неготина до Врања. На такмичењима клуб се неколико пута квалификовао на државна првенства, где је, како колективно тако и појединачно, освајао нека од прва три места. Унутар удружења постоји секција за рад са децом са деформитетима, па се тренери баве и корективном гимнастиком, а постоји група која се бави аеробиком и пилатесом.

Атлетски клуб „Власотинце“ основан је 1994. године, као део АК „Црна Трава“. Поред мушког дела клуба веома је успешна била и женска селекција. У клупску историју уписале су се Биљана Јовић, Аница Ђокић, Виолета Бранковић, Јелена Буњевац, а у данашње време веома успешне су Уна Глигоријевић, Дуња Стојиљковић, Неда Илић, Нађа Илић, Нина Станковић, Кристина Миленковић, Наталија Стојадиновић и друге. Најуспешнији тренери су Томислав Стефановић, Предраг Филиповић и Милош Митов. Један од највећих проблема овог клуба јесте недостатак атлетске стазе и неадекватно финансирање од стране локалне самоуправе. Као један од спонзора клуба издваја се Зоран Филдале Глигоријевић.

О РУКОМЕТУ

Са експанзијом рукометног спорта, који је у почетку припадао само мушкарцима, почиње формирање женских клубова, што је у

Охрид, 1968. године
Дака Немеца, Нада, Сека, Данче, Љиља, Милка, Сешек

то време представљало револуцију у спорту. Средином шездесетих година рукомет је уживао велику популарност која се могла мерити са фудбалом, који је ипак био на врху.

његов рад заживео, био успешан и – за неколико година би се опет гасио.

У данашњем облику ЖРК „Власотинце“ почиње са радом 2006. године, на иницијативу и уз

ПРВАЦИ РЕМЕТУ ЗА 1976. ГОДИНУ

Било је то време апсолутног аматеризма, клубови нису имали своје буџете, па самим тим играчице нису добијале плате и друге накнаде. Општина није учествовала у финансирању клубова, већ је то била обавеза предузећа, чија су имена клубови носили. Мушки рукометни клуб је носио име „Беско“, по предузећу које се бавило израдом монтажних зграда и столарије, док је женски клуб добио име по текстилном предузећу „Власинка“. После неколико година клуб се угасио јер није било младих играчица које би замениле оне старије, које су престајале да играју због одласка из града или због удаје. Оваква судбина ће пратити клуб и у наредном периоду, јер би

помоћ Спиридона Бошковића, Часлава Голубовића, Жаклине Стефановић и Александра Цецића. Клуб се у сезони 2006/07. такмичио у Другој рукометној лиги Југ. Екипа је била састављена од младих играчица, па се стога нису очекивали велики резултати, али, ипак је било неколико неочекиваних победа, пре свега на гостовањима. У сезони 2016/17. клуб прелази у виши ранг, Прву рукометну Лигу Исток, где се и данас такмичи. У првој сезони циљ му је био опстанак, што је на крају и остварено. У сезони 2018/19. у клуб долазе два велика појачања, голман Мартина Милошевић и леви бек Катарина Костић. Обе су дошле из лесковачке „Дубочице“, која је пре-

Атлетски клуб Власотинце

ЖРК Власотинце

ЖРК Беско, Власотинце, 1988. године

ЖРК Беско, Власотинце 1996. године

стала са радом. У сезони 2021/22. клуб осваја прво место у својој групи (лига је подељена на две групе, у циљу смањења трошкова) и игра полуфинале баража за поуну Супер Б лиге. Међутим, губи обе утакмице, па игра за треће место са екипом Ремесиане из Беле Паланке. У наредној сезони такође осваја прво место у својој групи, игра полуфинале против екипе Алексинца, и, на домаћем паркету, доживљава пораз на седмерце. У утакмици за треће место поново доживљава пораз од Ремесиане.

На почетку актуелне сезоне, клуб је, због одласака бројних играчица, био пред гашењем. Опстао је захваљујући напорима играчица попут Миљане Гроздановић, Јоване Николић, Наталије Станковић, Исидоре Младеновић, Александре Стевановић, те председника клуба Милана Видосављевића. У клуб се враћају Теодора Манојловић, Теодора Спасић, Мина Митровић и друге играчице. Клуб има подршку Спортског савеза општине и одређених појединаца, попут Радомира Лалета Марковића, Синише Митровића из Врања, Ивана Голубовића, те Душана Стојадиновића - Дуле Такси.

О КОШАРЦИ

Женски кошаркашки клуб потиче из кошаркашке секције ДТВ Партизан. Женска селекција је са доста успеха играла у лигама регионалног ранга. Талентоване Власотинчанке са доста успеха су се такмичиле у својим лигама, а оне девојке које су квалитетом и талентом одскакале биле су на мети већих клубова. Одлазак нај-

бољих у друге клубове, али и одлазак на студије, довели су млади клуб у ситуацију да је исцрпљен сав квалитетан играчки кадар, а помоћи друштвене заједнице није било, па се временом овај перспективни спортски колектив угасио. Дуго није било иницијативе да се обнови рад клуба, све до пре неколико година, када су то питање покренули бивши кошаркаши и угледни спортски радници. Један од најзаслужнијих за обнову рада женског кошаркашког клуба јесте велики заљубљеник у кошарку, Звонко Илић.

Године 2019. основано је Женско спортско кошаркашко удружење „Власотинце“, са циљем да девојчице убаци у тренажни процес. Веома је битан правилан развој и учешће у колективном спорту, јер се на тај начин формира колективни дух, који је веома важан за правилан развој личности. Деца данас имају велики број зајемности, а, нажалост, највећи број

њих седи уз компјутере и мобилне телефоне. Мотивисати дете да изађе на терен данас је већи изазов него икад. Кад застанемо код овог проблема, већ у старту видимо да имамо мали број кандидата и немогућност правог санкционисања. Због тога је битно функционисање „школице спорта“, правилно извођење часова физичког васпитања за најмлађе основце и обнављање сале ДТВ Партизан. Поред напред наведених клубова ту су још Женски фудбалски клуб „Росуља“, основан 2014, и Одбојкашки клуб „Власина“, који је основан 1997. године. Занимљиво је за одбојкашице да су на почетку тренирале са мушкарцима, све до 2009. године, од када почиње озбиљнији рад и окупљање девојчица свих узраста.

***

На крају, морамо да закључимо да је обавеза свих званичних и незваничних структура, савеза и

удружења, као и заинтересованих појединаца, да раде на охрабривању и мотивисању што већег броја девојчица и девојака да се баве спортом. Њихов задатак је, поред осталог, брига за здравље нације, за правилно одрастање и васпитање млађих нараштаја, где бављење спортом сигурно заузима значајно место.

Промоција, активација, рад стручњака, услови за напредак и стварање врхунских спортиста, сегменти су који могу да нам донесу искључиво позитивне резултате, када је спорт у питању. Данас имамо велики број изузетно квалитетних узора међу спортскињама, на које девојчице могу да се угледају, па их због тога треба искористити за промоцију женског спорта. Развој женског спорта требао би да тече у неколико праваца: стварање базе, развој талената, рекреативни спорт и врхунски спорт.

Да је и „женски свет“ волео спорт, мада није могао њиме да се бави организовано пре Другог светског рата, сведочи и текст објављен у листу Вардар, од 7. августа 1932. године, а пренешен у књизи „Власотинце у листу Вардар“, у издању наше Библиотеке.

Спорт у Власотинцима

Власотинци, 31. јула, 1932. године

Утакмица између овдашњих клубова „В.С.К.-а“ и „Власине“ завршила се резултатом 2:0 (1:0).

Оригинална утакмица између „ожењених“ и „нежења“ завршила се победом „нежења“, благодарети судији који је ожењен и тако исто голману „ожењених“ Стефановићу.

Игра је била врло интересантна и жива, нарочито у другом полувремену „ожењени“ су врло интензивно наваљивали, али је све остало без жељеног резултата. Резултат остаје 3:2. Публика, која је врло живо и гласно „учествовала“ у игри, била је врло многобројна, не рачунајући ту и госпође „ожењених“, тако да је и без њих њен број био импозантан.

Наш сарадник, метеоролог аматер, Чедомир Митић, у свом прилогу осврће се на неке чињенице везане за временске (не)прилике, пре свега у нашем крају, али и на читавој нашој планети. Посебну пажњу у овом надахнутом тексту он поклања атмосфери, чувару свог живота на Земљи

АТМОСФЕРА ЗЕМЉЕ И НЕКА ОД ЗБИВАЊА У ЊОЈ

Има доста необичних ствари везаних за време и климу на Земљи, поједини су прави куриозитети. Овде ћемо навести тек неке од њих.

Чедо Митић

Киша или снег никад не падају из облака тањих од 700 метара, а у Лими у Перу у далекој Јужној Америци никад не пада, али је често густа магла, такорећи сваког дана па бива скупљана онако из олука као техничка вода. Такву срећу немају људи у пустињи Атакама у Чилеу, јер тамо киша не пада, али зато у месту Черапунци пада превише, чак преко 20.000 литара. Нараво, то је у Индији. Те кише не доносе баш срећу, прате их велике поплаве.

У Амазонији, огромном подручју Бразила, кише су свакодневне. Све до 14 сати сија сунце, влага у ваздуху је велика што изазива велику спарину, облаци зачас прекрију небо и тако за влада прави потоп. То траје приближно два сата, затим наступају магле које се тају целу ноћ, јутро је свеже и влажно, а потом врело сунце опет преузме све у своје руке. И тако сваког дана. Становници ове регије Амазон зову Амасуни што у преводу значи „река море“, чија је ширина код ушћа око 50 km.

Друго велико подручје је Јакутија, односно велики део Сибира, где мало има падавина, снег пада једанпут или два пута годишње, али траје до јуна месеца. Температуре у току зиме су веома ниске и до -60°C , и то врло често. Такође температ у најбољем периоду зиме никада не прелазе 0°C . Мало је познато да су летње температуре у Средњем и Јужном Сибиру чак и до 38°C , док су на крајњем севеу лета хладан, температура једва достигне $+2^{\circ}\text{C}$, где је земља замрзнута, на неким местима, чак до 800m дубине.

Интересантан догађај десио се једном радозналном Енглезу. Отпутовао је у Јакутију усред зиме, да осети -60°C . Једног јутра Јакут га пробуди, он отвори врата, начини један корак испред куће, удахну хладан ваздух али дисање му престане. Домаћин, код кога је боравио, вративши га брзо назад у топлу просторију спаси сигурне смрти. На толико ниској температури, пара коју човек издише се тренутно претвара у лед. Становници Јакути ту појаву називају „шапутање звезда.“

ЗАНИМЉИВОСТИ ВЕЗАНЕ ЗА КЛИМУ У ВЛАСОТИНЦУ

Овог лета у Власотинцу суочени смо с мањком падавина и високим температурама. Било је тога и раније, али како време пролази ти се догађаји лако забораве. Зато ћу вас подсетити на неке од њих.

Први пример суше у нашем крају је забележен 1950. годину и то тако што су фебруар и март имали по 15 литара кише, август свега 8 литара док је септембар имао само 6,9 литара. Следећа сушна година је била 1958. У летњем периоду, те године, почевши од маја, са скромних 11,2 литара, јун 11,1, јул је био нешто бољи 18,9 литара, август 27,1 и септембар 29,5 литара. Баш се одужило, те године пало је свега 548,9 литара што је знатно мање од просека. Следећи забележени подаци су за 1961. годину – јул 16,8 литара, август само 6 литара, септембар 14 литара, октобар 4 литара.

Интересантна је 1969. година, када је у мају било само 8,9 l, али у јуну чак 205,9 l. Зато

је октобар био сасвим сув и са 0,1 l то је најсувљи месец до сада. Све до 1986. године је период нормалности, кад опет почиње сушни период, осим јуна кад је било задовољавајућих 93,9 l, јул 107,6 l, али већ август 16,4 l, септембар 4,9 l, октобар нешто бољи са 26 l, новембар само 3,4 l.

Ове 2024. године била је летња суша од 1. јуна до 25. јуна, али за два дана пало је 70 литара кише, што је мало ублажило јунску жегу од 25 дана. Јул као и увек врео, са мало падавина, био је један од најтоплијих од 1948. године. Август је до 18. било још врелији, већина дана имала је максималну температуру 39°C , ноћи, као ретко кад, с температуром изнад 20°C . Најтоплији дан био је 14. август, са максимумом температуре од 41°C .

На прагу смо септембра који још увек показује знаке лета, али и јесени с мање падавина. Температура може да иде доста високо, као 2015. године, 37°C , првог септембра, али може сићи на 2°C испод нуле, као 30. септембра 1977.

АТМОСФЕРА – ЗАШТИТНИК ЖИВОТА

Атмосфера има одлучујућу улогу у развоју многих појава и процеса који се дешавају у Земљиној хидросфери и биосфери. Она преображава енергију Сунца, задржава примљену топлоту и штити површину где живимо од расхлађивања. Исто тако, она слаби деловање космичких и сунчевих ултраљубичастих зракова на живи свет Земље.

Фото: Зоран Стојичић

Ови зраци су смртоносни за већину микроорганизама, а врло штетно утичу и на човечији организам, ако је изложен њиховом дужем дејству. Али, атмосфера даје живом свету неопходни кисеоник, односно угљендиоксид. Она омогућава кружење воде у природи, тиме и постојање разноврсних копнених вода, те различите видове живота на целој Земљи. Најзад, атмосфера је одличан заштитник, сагоревајући милионе метеорита који улећу у њу. Она је невидљива, али је стално осећамо као велику жегу ових дана а и као мраз, кишу, снег, ветрови или тишине.

Све те појаве су последица процеса насталих под утицајем Сунца. Кад би Земља остала без атмосфере не би било живог света, не би се чуо никакав звук, због немогућности простирања. Даље, не би било преламања Сунчевих зрака, небо би било потпуно црно, а дан и ноћ би се тренутно смењивали. Тло би се

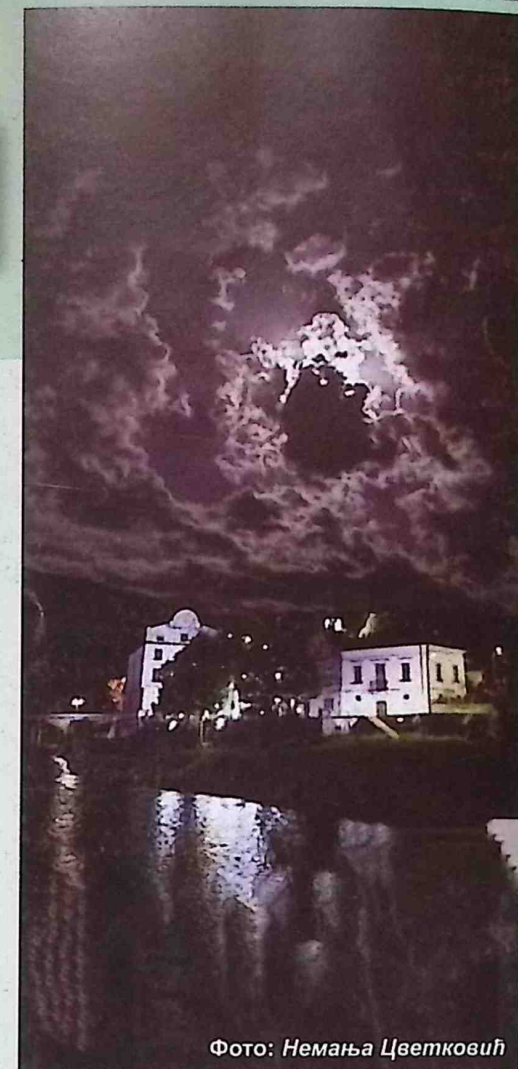

Фото: Немања Цветковић

дању загревало преко 100°C , а ноћу би температура падала до -100°C .

Како би метеорити слободно падали, учили би рељеф Земље сличну Месецу, њихова брзина је до 64km/sek. На површини Сунца вла-

дају температуре од 6.000°C . У самом језгру Сунца температура премашује 20 милиона степени, притисак је 100 милиона атмосфера.

Сунце повремено избацује млазеве усилених гасова брзином од 400 km/sek, то су тзв. протуберанце које иду у висину од 200 хиљада km. Површина Сунца се зове корона. Прејак утицај сунца изазива многобројне смртне случајеве.

Од дејства те сунчане силе зависе и временске појаве на Земљи и то периодично сваких 11 година, некад све то порани 2-3 године или толико закасни. Та појава далеко више утиче на климу него загађења, сеча шума итд. Сунце успешно господари климом, па чак и пре 3000 година временске прилике биле су сличне као и данас, што тврде стари Грци, као и записи у неким манастирима од пре хиљаду година.